

Huliganens hemska historia

- En historisk undersökning av svensk medias rapportering om fotbollshuliganism mellan åren 1990-2002

Abstract

Av: Tim Dahlbacka

Handledare: Fredrik A. Petersson
Södertörns högskola | Institutionen för Historia och samtidsstudier
Kandidatuppsats 15 hp
Historia C HT20

Uppsatsen är en historisk undersökning av svensk medias rapportering om fotbollshuliganism mellan åren 1990-2002. Undersökningen har genomförts genom att studera artiklar från fyra av landets största tidningar: *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* och *Svenska Dagbladet*. Metodologin som tillämpats är en blandning av text- och diskursanalys, kompletterat med en kvantitativ texttolkning.

Huvudsyftet för uppsatsen har varit att spåra synen på huliganism i pressen och ställer därför frågor kring hur rapporteringen sett ut och på vilket sätt den förändrats över tid. Det teoretiska ramverk som undersökningen lutat sig mot är teorier kring begreppshistoria och kategorisering av huliganismen.

Analysen visar ett resultat som tyder på att den svenska pressen rapporterat om ämnet på ett sätt som kan anses vara överdrivet och onyanserat. Huliganerna beskrivs ofta som extremt farliga och värre än djur. Den historiska rapporteringen bär spår av moralpanik och kan tolkas som grovt generaliserande.

Nyckelord: huliganism, media, historia, fotboll, läktarvåld, press, 1990-tal, diskursanalys

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
Syfte och frågeställning	2
Forskningsläge	3
Medier och huliganism	5
Teoretiskt ramverk.....	8
Begreppshistoria.....	8
Vad är huliganism?	10
Vem är en huligan?.....	12
Metod.....	14
Diskursanalys.....	14
Kvantitativ texttolkning.....	15
Källmaterial	15
Källkritik.....	17
Avgränsning och urval	18
2. Bakgrund	19
Den internationella huliganismen	19
Den allmänna bilden av "huliganism" under 1970-80-talen	24
3. Analys	26
3.1. EM i Sverige 1992	26
3.2. Terror-Tommy och Allsvenskan	30
3.3. De stora mästerskapen	35
Tabell över genomförda sökningar mellan 1 januari 1990 och 1 augusti 2002.	43
4. Slutdiskussion	44
Käll- och litteraturlista	47
Tryckta källor	47
Övriga källor:	52

Tabell- och figurförteckning

<u>Tabell 1: Sammanställning av undersökta artiklar</u>	40
---	----

1. Inledning

“Under ett bråk mellan rivaliserande fotbollsfirmer i Stockholm hade en ung kille blivit kvar ensam när resten av hans gäng sprungit iväg. Killen stod fastfrusen i marken, stel av skräck. En firmakille knäckte en hockeyklubba över hans nacke. Andra tryckte in glas, flaskor och brinnande marschaller i hans ansikte. Han hade försökt fly men hade då fått en hoppkick i bröstet...”

– Efteråt var vi jävligt nöjda.¹

Orden ovan uttalades av en av huliganerna som deltog i misshandeln av den unge mannen och ingår i journalisten Stephan Mendel-Enks bok *Med uppenbar känsla för stil*. Händelsen i sig är dock knappast unik när så kallade “firmer” gör upp med varandra, vilka oftast utvecklas till blodiga och våldsamma uppgörelser. Den amerikanske journalisten Bill Buford redogör i boken *Bland huliganerna* för sina upplevelser efter att ha spenderat tid med några av de engelska huliganfirmorna under 1980- och 1990-talet, en tid då fenomenet huliganism fick sitt definitiva mediala genombrott på en allmän och publik nivå. Buford berättar om hur han ser en ung italiensk pojke ligga nedslagen på marken. När pojken försöker resa sig knuffar två brittiska supportrar ner honom igen och sparkar honom i bröst och ansikte. Fler ansluter till misshandeln och till sist är det åtta personer som sparkar och slår. Buford tillstår att han inte vet hur det gick för killen.²

Läktarvåld och bråk fans emellan är något som framkallat känslor hos fotbollssupportrar nästan lika länge som sporten har existerat. De allra flesta säger sig avsky våldet och tar aktivt avstånd från alla former av huliganism. Många fascinerar av det, och ett fåtal väljer att själva delta i slagsmålen. En sak är dock säker: huliganismen fortsätter engagera, intressera och uppröra fotbollsentusiaster världen över. Historiskt sett har fenomenet verkligen haft förmågan att röra upp känslorna hos medierna, inte minst hos svensk medierapportering. Mendel-Enk menar att efter det första huliganrelaterade dödsfallet ägde rum tävlade tidningarna i att fördöma den inblandade firman på strängast möjligast sätt.³

---

¹ S. Mendel-Enk, *Med uppenbar känsla för stil*, Stockholm: Bokförlaget Atlas, 2005, s.10.

² B. Buford, *Bland huliganerna*, London: Secker & Warburg, 1990, s.85.

³ Mendel-Enk, 2005, s.11.

Patrik Asplund, en före detta firmamedlem, skriver i boken *Våldsamma teorier – därför slåss killar i klubbarnas namn* att pressen vill att vi ska tro att fotbollen befinner sig i ett krigstillstånd på grund av ett par enstaka händelser per år. Enligt Asplund har medierna bra koll på vilka nyheter som säljer och att det verkar finnas ett omätligt intresse för våld och konflikter. Media publicerar det som läsarna kräver.⁴

Huliganfirmorna beskrivs av sociologen Aage Radmann som en sammanslutning av män som slåss mot andra firmor, oftast i en fotbollsklubbs namn.⁵ Firmorna vill själva gärna hävda att de endast slåss mot likasinnade och att deras agerande inte påverkar de ”vanliga” supportrarerna i särskilt stor utsträckning. Radmann påstår dock att man bör förhålla sig kritiskt till detta och att firmornas självbild inte alltid överensstämmer med verkligheten. Han hävdar att firmorna använder sig av våld för att påverka supportrar, förtroendevalda, tränare, spelare, med flera. Huliganerna själva menar att ”huliganscenen” är på uppgång och har kommit till Sverige för att stanna.⁶

Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är studera hur svensk media rapporterade om huliganism från 1990-talets början fram till det första dödsfallet inträffar i samband med firmamedlemmen Tony Deogans död i augusti 2002.

Media anses ha påverkat bilden av huliganismen under lång tid och därmed har medielandskapet kring begreppet utvecklats gradvis till storlek och innehåll, vilket i sin tur har inneburit att det är genom media som politiker, beslutsfattare och allmänheten får sin bild och uppfattning av idrottsrelaterade våldsproblem. Mediepresentationen är viktig att analysera och förstå eftersom huliganismen kontextualiseras och konstrueras genom olika medienarrativ.⁷ Sam-

---

⁴ P. Asplund, *Våldsamma teorier – därför slåss killar i klubbarnas namn*, Stockholm: Hjalmarsson & Högberg Bokförlag, 2013, s. 15.

⁵ A. Radmann, *Vad är huliganism?*, Malmö: Arx Förlag, 2015, s. 63.

⁶ Radmann, 2015, s.65.

⁷ A. Radmann, "Att äga en (huligan-)berättelse: Mediers konstruktion av fotbollsvåld", *Scandinavian Sports Studies Forum*, Volume Three, 2012, s.99.

bandet mellan media och huliganismen kan anses något outforskat och undersökningen ämnar att bidra till att fylla denna lucka.

Uppsatsen strävar efter att spåra synen på fotbollshuliganismen i det offentliga rummet mellan dessa årtal. Utifrån ett kronologiskt grepp, baserat i den takt artiklarna publicerades, blir det relevant att undersöka varför och hur denna syn förändras över tid. Utifrån en tudelad frågeställning kommer analysen fokusera på följande:

- Hur ser rapporteringen kring begreppet huliganism ut i pressen mellan dessa år?
- På vilket sätt förändras medierapporteringen kring huliganismen över tid?

Forskningsläge

Personen som tycks ha bedrivit mest forskning kring huliganism i Sverige är Aage Radmann, sociolog och doktor i idrottsvetenskap. Enligt Radmann finns det inte mycket forskning om ämnet annat än ett fåtal antologier, utredningar och rapporter. I sin avhandling *Huliganlandskapet: Medier, våld och maskuliniteter* utforskar han huliganismen ur ett medialt perspektiv, delvis ur en historisk kontext. Radmann skriver att Sverige är det land i Norden som historiskt haft störst problem med idrottsrelaterat våld och huliganism.⁸ En slutsats han drar är att både traditionella medier som papperstidningar, och sociala medier som webbsajter, har sett till att stärka både den individuella och kollektiva identiteten bland de som ingår i huligankulturen. Radmann menar att traditionella medier bidragit till detta genom en oförmåga att ge en nyanserad bild av olika huliganincidenter, och sociala medier genom att "tillåta" att huliganerna gör sig själva till aktörer då de både producerar och konsumerar innehåll av digitalt supportervåld.⁹

Radmann uppger att alla som är medlemmar i en firma inte nödvändigtvis älskar våld. För vissa är det snarare festandet, drogerna, alkoholen och gemenskapen som är det centrala.

---

⁸ A. Radmann, *Huliganlandskapet: Medier, våld och maskulinitet*, Malmö: Malmö högskola, 2013, s.44.

⁹ Radmann, 2013, s.102-103.

Många är med för att söka bekräftelse och vill ingå en grupp som ger stark tillhörighet.¹⁰ I en enkätundersökning från 2012 konstaterade man att det då existerade nio firmor i Sverige och cirka 600-700 aktiva firmamedlemmar. Dessa utgjorde runt tre procent av alla organiserade supportrar i landet. Radmann skriver att det är svårt att avgöra hur pass aktiva de olika firmorna är. Av intervjuer han genomfört med firmakillar 2011 hävdades det då att det enbart fanns tre aktiva firmor i Sverige; *Firman Boys*, *Djurgårdens Fina Grabbar* och *Wisemen*. Enligt firmamedlemmarna kan en firma endast anses som ”riktig” om den kan samla ihop en 250 man stark kärntrupp, samtidigt som man på ”känsliga matcher” kan få ihop runt 600 personer.¹¹

Kriminologiforskaren Anders Green skriver om ämnet i sin rapport *Fotboll och Huliganism: Utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*. Green menar att en viktig förändring i Sverige var att de svenska supporterföreningarna började ”rensa upp” i sina egna led, vilket ledde till att supportrarna delades upp där man antingen var ”organiserad supporter” eller ”utanförstående huligan”. Något som i sin tur innebar att huliganerna började distanseras alltmer från fotbollens kontrollerade tillställningar. Den tilltagande förskjutningen av de mer våldsbenägna supportrarna från klackarna skulle i slutändan leda till att bildandet av de så kallade ”firmorna”, och uppkomsten av den organiserade huligankulturen.¹²

I rapporten *Idrottsvåldets karaktär: En forsknings- och kunskapsinventering* refererar Radmann till den engelske sociologen Eric Dunning när det kommer till att försöka förklara huliganismen. Dunning argumenterar för att politikens och medias användning av begreppet försvårar förståelsen för fenomenet. Detta eftersom huliganism i alltför stor utsträckning används som ett ”allomfattande begrepp” med ambitionen att täcka allt från verbalt och fysiskt våld, till inkastade föremål, vandalisering och slagsmål med eller utan tillhyggen. Denna definition innefattar även incidenter som äger rum på platser långt borta från arenorna och utanför matchdagarna, vilket Dunning menar är alldeles för brett.¹³

---

¹⁰ Radmann, 2015, s.68-60.

¹¹ Radmann, 2015, s.71-72.

¹² A. Green, *Fotboll och Huliganism: Utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*, 2009, s. 51-52.

¹³ A. Radmann, *Idrottsvåldets karaktär: En forsknings- och kunskapsinventering*, Malmö: Fritzers, 2012, s.239.

Eric Dunning hör till den så kallade Leicesterskolan – en grupp forskare från University of Leicester vars teorier och forskning om fotbollshuliganism i Storbritannien tycks ha format den akademiska diskursen kring ämnet mer än några andra i landet. De bygger sin forskning på den tyska sociologen Norbert Elias idéer om ett tillvägagångssätt där man tar hänsyn till sociologiska, historiska och psykologiska faktorer när man studerar publikens agerande på fotbollsarenor. Det verk som influerat gruppen allra starkast tycks vara Elias bok *The Civilizing Process* där den tyske sociologen argumenterar för att västeuropeiska staters historia kan förstås som en lång civilisationsprocess, där människor gradvis utvecklat en starkare kontroll över sina drifter, i takt med staternas framväxt. Leicesterskolan argumenterar exempelvis för att människor som lever i tuffa arbetarklassområden utvecklar en egen moralisk standard som stärker ett våldsamt beteende.¹⁴

Dunning menar att den ökade rapporteringen kring publikoroligheter från 1960-talet till mitten på 1980-talet reflekterar både en faktisk ökning i huliganrelaterade incidenter och ett korrelerat ökat mediainteresse för fotbollshuliganism som ett “nyhetsvärdigt” ämne. Denna typ av teorier har dominerat forskningen i England i över 20 års tid och har generellt ansetts välrespekterade – både teoretiskt och empiriskt – men kritik har också riktats mot Leicesterskolans forskning. Shaun Best, doktor i sociologi, kritiserar exempelvis ovanstående teori för att vara “naiv” och menar att Leicesterskolan lägger ett för stort fokus på fattigdom när de försöker förklara huliganbeteende.¹⁵ Enligt Radmann har Dunnings utgångspunkt att arbetarklassen skulle vara mer våldsbenägen kritiserats hårt, och menar själv att Dunning inte kontextualiserar fotbollen utifrån engelska förhållanden vilket omöjliggör generaliseringar utanför England.¹⁶

Medier och huliganism

Radmann skriver att tidigare forskning om mediernas rapportering kring ämnet i England visar att pressen stigmatiserar de inblandade, uppmuntrar till panikstämningar, förenklar orsakerna och att lösningarna sker i form av hårdare kontroll ovanifrån. Han menar att mellan

---

¹⁴ S. Best, “The Leicester School of Football Huliganism: an evaluation”, *Soccer & Society*, Vol. 11, No. 5, 2010, s. 574-575.

¹⁵ Best, 2010, s.584-585.

¹⁶ Radmann, 2012, s.252.

1965-1985 blev medias roll att skapa bilden av "den andra", ett narrativ där huliganen kunde förstås som avvikande och annorlunda. Redan 1969 gick det att läsa i engelsk press att regeringen borde "make war on football hooligans". Radmann pekar på att mediaberättelsen om "den andra" gett legitimitet åt en skärpt kontroll av fotbollen och krav på högre straff för fotbollsligister. När utanförskapet etablerats har samhället kunna införa allt striktare kontrollmetoder och straff utan att någon reagerar, vilket får konsekvensen att det uppstår tydliga gränser mellan de "onda huliganerna" och de "skötsamma samhällsmedborgarna". När Leicester-skolan 1998 genomförde en tidningsanalys av den engelska huliganismen drogs slutsatsen att pressen – och främst tabloiderna – har bidragit till uppkomsten av den moderna huliganismen och även hjälpt till att forma den.¹⁷

Redan 1978 genomförde den brittiske sociologen Stuart Hall en studie i hur engelsk press rapporterar om fotbollshuliganism. Han upptäckte att fotbollshuliganer ofta skildrades som både "vildar" och "odjur" i brittisk press och att media bidrar aktivt till ett skapande av moralpanik. Hall drog slutsatsen att medier har bidragit till uppfattningen om huliganismen som ett väldigt allvarligt samhällsproblem och därmed gjort att nämnda problem växt oproportionerligt mycket. Huliganismen blir således till något av en självuppfyllande profetia – media porträtterar det som ett allvarligt problem, och problemet växer som en följd av detta.¹⁸

Ett år tidigare hade sociologen Peter E. Marsh studerat supporterarresteringar under ett års tid i samband med fotbollslaget Oxford Uniteds hemmamatcher. Marsh vänder sig emot vad som i hans ögon framstår som medias "absurda upprörda retorik" och "förtal" av fotbollssupportrar. Han menar att pressens beskrivningar ofta är extrema och löjliga med kränkande formuleringar om att fotbollsfans är "värre än djur". Marsh konstaterar dock att det vore naivt att tro att journalistiken ska ändra sin rapportering om fotbollsrelaterade "upplopp" och "kravaller".¹⁹

---

¹⁷ Radmann, 2013, s.61-62.

¹⁸ S. Hall, "The treatment of "football hooliganism" in the press", *Football Hooliganism: The Wider Context*, London: Inter Action-Imprint, 1978, s.28-30.

¹⁹ P. E. Marsh, "Football Hooliganism: Fact of Fiction?", *British Journal of Law and Society*, Vol. 4, No. 2, 1977, s 256-259.

Emma Poulton, doktor i idrottsvetenskap, har utfört en liknande studie som Hall där hon studerat hur engelsk press rapporterat kring huliganism. Poulton har tittat särskilt på två incidenter där engelska fans varit inblandade i samband med VM 1998 och EM 2000. Hon skriver att media har medverkat till att konstruera den förenklade stereotypen om den engelska huliganen som en tatuerad, berusad ung man med rakad skalle och ölmage. Detta genom grafiska fotografier, känslomässigt språk och hysteriska rubriker. Poulton menar att det precis lika troligt att den gemene huliganen är en "välklädd, medelålders- och medelklassman med hår på huvudet utan ölmage och de till synes obligatoriska tatueringarna".

Enligt henne har de engelska journalisterna svårt att förlika sig med detta och förhåller sig istället hellre till den bekväma stereotypen när de ska beskriva den moderna huliganen.²⁰ Poulton vänder sig emot uppmålandet av huliganism som "den engelska sjukan" i den brittiska pressen, eftersom det snarare är ett världsfenomen än ett enbart engelskt problem. Något som står i kontrast med den annars tämligen uppenbara xenofobin i rapporteringen inför landslagets matcher.²¹ Hon summerar med att konstatera att media saknar en vilja att analysera fotbollsrelaterat våld på djupet, att man ofta klumpar ihop alla engelska fotbollsanhängare med de fåtal som bråkar, samt att pressen stigmatiserar supportrar och sätter en etikett på dem som "tanklösa djur".²²

Rob Steen, adjunkt i journalistik, skriver om medier och huliganism i artikeln *Sensationalists United? Football hooliganism in the English press*. Steen tar avstamp i Heyselkatastrofen 1985 och diskuterar följaktligen rapporteringen kring supportervåld innan, i samband med och efter tragedin. Han menar att högerpressen har använt sig av huliganismen för att demonisera arbetarklassen och att det har varit viktigare att återge dåliga nyheter, snarare än försöka åstadkomma en balanserad rapportering. Steen kritiserar även den liberala tidningen *The Guardian*, vars texter om läktarvåld han kallar för "tjuriga, svepande, generaliserande och sensationella". Han menar att pressens strategi när man skrivit om ämnet har varit att kompromettera huliganerna, vilket också har varit effektivt. Steen konstaterar dock att det är jour-

---

²⁰ E. Poulton, "English Media Representation of Football-related Disorder: 'Brutal, Short-hand and Simplifying'?", *Sport in Society*, Vol. 8, No. 1, 2005, s.27-28.

²¹ Poulton, 2005, s.35-39.

²² Poulton, 2005, s.41-42.

nalistikens jobb att rapportera det som ligger i allmänhetens intresse och att det hade varit oansvarigt och oprofessionellt att låta bli att skriva om huliganismen. Samtidigt menar han att kortare rapporter, mindre rubriker och färre fotografier hade inneburit att media istället kunnat koncentrera sig på att rapportera om verkligt socialt problem som faktiskt påverkar miljontals människor.²³

Kriminologiprofessorn Anastassia Tsoukala granskar i en artikel hur den grekiska och italienska pressen har behandlat fotbollshuliganism. Hon menar att det är tydligt att båda ländernas mediebeskrivning av farorna med fotbollsrelaterat våld inte överensstämmer med den verkliga skalan och seriositeten av fenomenet, utan är grovt överdriven. Tsoukala argumenterar för att denna typ av medierapportering leder till moralpanik, vilket i sin tur har lett till ett vidsträckt socialt konsensus om att hederliga medborgare behöver skyddas från “den farliga huliganen” till vilket pris som helst. När fotbollshuliganen förskjuts från gemenskapen kan myndigheter tillåtas att vidta allt kraftigare åtgärder utan större protester från något håll. Enligt Tsoukala har dessa anti-huliganismaktioner i Grekland och Italien mötts med likgiltighet från folket, även om de inneburit allvarliga inskränkningar på den individuella friheten och civila rättigheter för många människor.²⁴

Teoretiskt ramverk

Begreppshistoria

I boken *Erfarenhet, tid och historia: Om historiska tidars semantik* teoretiserar den tyske begreppshistorikern Reinhart Koselleck kring hur historiska tider behöver förstås. Koselleck är allmänt känd som en av vår tids viktigaste historiker och har kommit med banbrytande bidrag till det som kallas för begreppshistoria. I boken skriver han om ett begrepps föränderlighet över tid och hur man bör förstå detta. Först och främst kan det vara nyttigt att reda ut vad ett begrepp faktiskt är och hur det bör tolkas. Begrepp går att tolka som innehåll, till skillnad från ord som istället förstås som uttryck. Skillnaden är att begrepp är betydligt mer komplexa

---

²³ R. Steen, “Sensationalists United? Football hooliganism in the English press”, *Sport in Society*, Vol. 19, No. 2, 2015, s.275-278.

²⁴ A. Tsoukala, “Timing ‘dangerousness’: football crowd disorder in the Italian and Greek press”, *Sport in Society*, Vol. 14, No. 5, 2011, s.605-606.

än vanliga ord som är entydiga och enkla komponenter i vardagligt språkbruk, som till exempel en stol. Begrepp är istället mångtydiga och kan användas på olika sätt beroende på kontext och användare. För att förstå hur ett begrepp används är det viktigt att känna till vem som sagt något, varför och i vilket sammanhang.²⁵

Koselleck skriver att genom analyser av förflutna begrepp får läsaren tillgång till dåtidens förhoppningar och önskningar, farhågor och lidanden. Han menar att man då kan få grepp om räckvidden av och gränserna för svunna språkliga konstruktioners assertoriska kraft. Dåvarande förväntningar och erfarenheter mäts upp och bildar ett gemensamt rum, i den mån det kunde fångas begreppsligt och artikulerats i de språkliga källorna.²⁶ Koselleck argumenterar för att ju allmännare ett begrepp blir, desto fler kan göra anspråk på det. Begreppen blir till slagord och det uppstår en strid kring hur de bör tolkas. När en term blir till en konstitutivt begrepp som flera läger kan göra anspråk på blir det naturligt att det kan fyllas med olika innehåll. Han talar här om allmänbegrepp som tvingas till detta, oavsett vilka erfarenheter och förväntningar som fyller begreppets rum. På så vis uppstår en tävlan om dess enda sanna politiska tolkning.²⁷

Don Kulick, professor i antropologi, skriver om hur ett begrepp går, eller inte går att förstå över tid i artikeln *Är måsar lesbiska? Om biologins relevans för mänskligt beteende*. I texten svarar han på en artikel skriven av två docenter i etnologi som argumenterat för att den som påstår att homosexualitet bland djur är onaturligt inte förstår någonting om naturen. Kulick frågar sig hur djur kan vara homosexuella när de inte har någon förståelse för begreppet homosexualitet och dess innebörd. Poängen är den att när djur av samma kön försöker betäcka varann har det ganska lite att göra med det vi människor associerar med homosexualitet som känslor, upplevelser, lustar och längtan.²⁸ Kulick menar att vi måste vara noggranna när vi använder oss nutida begrepp för att beskriva dåtiden. Om vi ska beskriva en människa född tidigare än 1800-talet som ”heterosexuell” måste vi vara medvetna om att begreppet då hade

---

²⁵ M. Gustavsson & Y. Svansström, *Metod: Guide för historiska studier*, Lund: Studentlitteratur, 2018, s.102-103.

²⁶ R. Koselleck, *Erfarenhet, tid och historia: Om historiska tiders semantik*, Uddevalla: Bokförlaget Daidalos, 2004, s.111.

²⁷ Koselleck, 2004, s.161-162.

²⁸ D. Kulick, ”Är måsar lesbiska? Om biologins relevans för mänskligt beteende”, *Res publica*: Göteborg, Nr. 35/36, 1997, s.221-223.

en annan innebörd än det har idag. Innan begreppet heterosexualitet myntades 1864 sågs det istället likt homosexualitet som en slags perversion. Med andra ord tämligen långt ifrån hur vi tolkar heterosexualitet idag. Begrepp som dessa blir värdelösa när de används för att beskriva något eller någon före 1860-talet, eftersom de helt enkelt inte existerade då.²⁹

Vad är huliganism?

Den frågan ställer sig Aage Radmann i sin bok med titeln *Vad är huliganism?*. Han menar att det krävs en vid definition eftersom huliganism kan innefatta så många olika saker och händelser. Radmann försöker reda ut begreppet genom att svara på ett antal frågor. Som att sporten det främst rör sig om när man internationellt har talat om huliganism varit herrfotboll. Därefter blir det mer svårdefinierat. Det finns exempelvis ingen kriminologisk konsensus kring hur begreppet ska användas varken när det gäller lagbrott eller beteenden som fylleri, svordomar eller andra händelser som kan ske på läktarplats. Huliganism kan innefatta allt ifrån våld mot privatperson och tjänsteman, egendomsbrott och vandalism till rasistiska tillrop eller våldsamt upplopp.³⁰ Radmann menar att begreppet måste förstås i sitt sammanhang och kontext, med andra ord hur våldet ser ut skiljer sig mellan olika tidsperioder, städer, länder och grupper. Det finns däremot delar av huliganismen som är konstanta, som att det förekommer olika våldsincidenter, såväl symboliska som fysiska.³¹

Tore Brännberg, filosofie doktor i socialpsykologi och huliganism, teoretiserar kring begreppet i antologin *Fotboll och huliganism i Skandinavien*. Han menar att som huliganism använts i massmedia är det ett samlingsbegrepp för allt idrottsrelaterat våld och alla våldsliggande inslag som exempelvis bengaliska eldar. Detta innebär att det inte går att göra något åtskillnad mellan de olika former av våld som förekommer på och kring idrottsarenorna. Vi kan inte heller urskilja att det faktiskt är olika former av våld och att det finns olika motiv och orsaker som ligger bakom det, vilket i sig är nödvändigt för att kunna finna lösningar till det. Brännberg argumenterar för att huliganproblematiken är mycket mer komplex än vad den beskrivits som i media och att den går att kategorisera in i sju olika kategorier:

---

²⁹ Kulick, 1997, s.225-227.

³⁰ Radmann, 2015, s.13.

³¹ Radmann, 2015, s.19.

Den första kategorin beskrivs som anasynkron huliganism och åsyftar handlingar som är föga troliga att äga rum i nutiden. Brännberg återger ett exempel från 1916 då ett publikupplopp utbröt som en reaktion till vad som hände på planen. Hemmapubliken tyckte att motståndarna spelade fult och osportsligt och stormade därför planen. Chansen att något liknande skulle hända idag för att ett lag "maskar" eller spelar hårt är inte särskilt stor och Brännberg menar att den förhöjda kunskapen har eliminerat denna typ av huliganism.³²

Den andra kategorin kallar han för resultatorienterad huliganism och är nära besläktad med den föregående varianten. Brännberg talar då om händelser, upplopp och liknande som äger rum som en konsekvens av ett fotbollsmässigt resultat. Ett exempel som berättas i uppsatsens bakgrundsavsnitt om hur IFK Göteborg-supportrar stormade planen i hopp om att få matchen avbruten skulle kunna förstås som en variant av denna typ av huliganism.³³

Brännberg kallar den tredje kategorin för vanmakts-huliganism. Här avser han oroligheter och våldsamheter som riktas mot den egna laget och dess ledning. Han skriver om ett fall där den italienska klubben Torino sålde sin storstjärna till en konkurrent vilket fick fansen att rasa och ilsket tåga mot klubbens anläggning med målet att sätta den i brand.³⁴

Den förmodat vanligaste och mest uppmärksammade formen av huliganism är den fjärde kategorin vilken betecknas som revir-huliganism. Den handlar om människans behov av identitet och gruppstillhörighet och här hamnar de historiska konflikterna klubbar emellan som gör dem till rivaler. Exempelvis kan AIK från Stockholms rivalitet med IFK Göteborg delvis förstås genom att fotbollsklubbarna är symboler för historiska regionala och klassmässiga konflikter.³⁵

Frustrations-huliganismen är den femte kategorin och syftar på situationer där Brännberg menar att supportrar blivit omänskligt bemötta av omgivningen vilket leder till frustration. Han hänvisar till tillfällena där polis och ordningsmakt haft ett aggressivt och fördomsfullt förhållningssätt till fans i samband med så kallade "högriskmatcher". Detta kan förstås som

---

³² T. Brännberg, *Fotboll och huliganism i Skandinavien*, Lund: Bokförlaget Idrottsforum, 2010, s.56-59.

³³ Brännberg, 2010, s.60.

³⁴ Brännberg, 2010, s.62.

³⁵ Brännberg, 2010, s.64.

ett exempel på det som inom sociologin kallas för stämplingsteorin: om jag betraktas av omgivningen som huligan kommer jag till slut att uppföra mig som en huligan.³⁶

Samtliga föregående typer är alla exempel på huliganism i kollektiv form. Den sjätte kategorin kallas för psykopat-huliganism och rör huliganism på individnivå. Här talar vi om “den ensamme huliganen” och enbart dennes agerande. Till exempel det som skedde under en match i Allsvenskan 1995 där en ensam Djurgårdssupporter sprang in på planen och attackerade domaren.³⁷

Den sista och sjunde kategorin är den organiserade huliganismen, med andra ord firmorna. Här skriver Brännberg om organiserade sammandrabbningar mellan firmor som representerar olika lag. Dessa strider sker oftast långt ifrån matcharenorna och ofta på dagar då det inte ens spelas några matcher. Han menar att firmorna slåss för att stå upp för klubben och dess färger och ser sig själva som lagets armé.³⁸

Vem är en huligan?

Medan ovanstående kategorier försöker svara på *vad* huliganism är vill Radmann också ta reda på *vem* huliganen är. Han menar att det finns fem karaktäristiska kännetecken för den gemene huliganen som de allra flesta som ingår i kulturen delar:

- 1) Det är en man.
- 2) Han gillar våld.
- 3) Han älskar sitt lag.
- 4) Han berusar sig på alkohol och/eller andra rusmedel.
- 5) Han har roligt med sina jämlingar.

Däremot hävdar Radmann att det är svårare att dra några slutsatser till klassbakgrund eller socioekonomisk status kring huliganen. Det kan röra sig om unga pojkar i yngre tonåren upp till veteraner i femtioårsåldern. Huliganen kan vara arbetslös eller välbetald, ensamstående

---

³⁶ Brännberg, 2010, s.65-66.

³⁷ Brännberg, 2010, s.67-68.

³⁸ Brännberg, 2010, s.69-70.

eller flerbarnspappa, hantverkare eller banktjänsteman. År 2015 fanns det mellan 600-700 män som var aktiva huliganer i Sverige med målsättningen att utöva våld i samband med idrott, främst fotboll och ishockey.³⁹

Paradoxalt nog skriver Radmann att firmamedlemmarna vill distansera sig från handlingar som uppfattas som skadliga för fotbollen i allmänheten, och den egna klubben i synnerhet. Istället menar att han att de snarare ser sig tillhöra en slags gentlemannakultur där man enbart slåss mot likasinnade, alla kan reglerna och båda sidor är ungefär jämnstora. De uppfattar vanligen sig själva som "maskulinitetens sista utpost", medan allmänheten och media istället betraktar dem som "avskum", "idioter" och "djur". Radmann frågar sig om den "typiske huliganen" ens existerar på individnivå och om det inte är endast män i grupp som rättvist kan beskrivas som huliganer.⁴⁰

I en undersökning som genomfördes 1985 av Arbetsgruppen mot läktarvåld strävade Brottsförebyggande rådets vetenskapliga expert Jan Ahlberg efter att kartlägga vilka som står för läktarvåldet. Enligt Ahlbergs var genomsnittsåldern 21,5 år och det rörde sig nästan alltid om män vid denna typ av incidenter.⁴¹ 61 procent av de som gripits för läktarvåld hade varit berusade och Ahlberg kunde konstatera alkoholen bidragit till bråkens uppkomst, främst av den anledningen att det verkade osannolikt att en så stor del av hela fotbollspubliken varit berusad.⁴²

I Ahlbergs undersökning var 59 procent av de som omhändertagits för läktarvåld redan brottsbelastade. Var tredje person som gripits hade tidigare dömts för något våldsbrott. Ahlberg studerade också andelen arbetslösa och fann att sju procent av de gripna saknade anställning, vilket var dubbelt så hög arbetslöshet jämfört med hur det såg ut i samhället i övrigt. Han skriver att det inte är någon större idé att satsa på ökad sysselsättning i syfte att

---

³⁹ Radmann, 2015, s.73-74.

⁴⁰ Radmann, 2015, s.76-78.

⁴¹ J. Ahlberg, *Vilka står för läktarvåldet?*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 1985, s.11-12.

⁴² Ahlberg, 1985, s.13-14.

minska läktarvåldet eftersom det sannolikt enbart skulle reducera det med några procentenheter.⁴³

Metod

Uppsatsens metodologi bygger på en blandning av text- och diskursanalys, det vill säga, en kvalitativ textanalys med diskursiva anslag som kompletteras med en kvantitativ analys i slutet. Eftersom analysen fokuserar på en studie av synen på huliganismen i media genom att försöka tolka olika tidningsartiklar är den kvalitativa textanalysen ett givet val av metod. Hit tillhör läran om förståelse eller tolkning av text; hermeneutik. I den hermeneutiska vetenskapstraditionen hamnar texters helheter av meningar och ord i fokus, och teoretiska infallsvinklar som språk, termer, begrepp och diskurs härrör alla ur denna tradition.⁴⁴ Med denna typ av metod ämnar uppsatsen att komma åt vad som finns bakom de uttalade orden och ordens djupare mening. För att lyckas med detta behövs kontext vilket är ett sammanfattande begrepp för sammanhanget i tid och rum, och syftar på texters yttre sammanhang. När man vill titta närmare på texternas inre sammanhang, vilket gäller hur ord sätts samman, meningars uppbyggnad och vilka satsmässiga konventioner som tillämpas, används istället termen intertextualitet. Dit hör också det nät av relationer som texten är en del av. De båda begreppen knyter an till texters kvalitativa kännetecken, vilka egenskaper och värderingar som mer eller mindre uttalat finns i alla texter. Det är vad som uttrycks och hur det sägs som hamnar i fokus.⁴⁵

Diskursanalys

För att försöka tolka hur debatten kring huliganism såg ut runt den valda tidsperioden framstår en diskursanalys som ett relevant metodval. Inom historievetenskapen förstås ofta diskurser som system av utsagor som sätts i relation till varandra. Kortfattat menas hur eliten

---

⁴³ Ahlberg, 1985, s.16-24.

⁴⁴ Gustavsson & Svansström, 2018, s.72.

⁴⁵ Gustavsson & Svansström, 2018, s.73-74.

använder sig av tal och texter för att befästa sitt tolkningsföreträde.⁴⁶ Ett av det mest grundläggande inslagen rör hur kunskap organiseras, legitimeras och används. Ett annat är makt och maktens utövare och institutioner som ofta har varit av intresse för historiker. Där åsyftas inte det repressiva våldsmonopol som staten ofta använt sig av mot dess medborgare, utan snarare annan form av maktutövningar som statliga lagar och förbud.⁴⁷ De politiska filosoferna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe argumenterar för att makt utövas på många nivåer i samhället och inte kan reduceras till en specifik statlig institution. Språkvetaren Teun van Dijk tolkar makt som den kontroll som en grupp utövar gentemot andra grupper. Genom detta kan man kontrollera handlingar och begränsa den andres handlingsfrihet. Den kontrollerande gruppens makt kan vara begränsad och enbart gälla inom ett område som till exempel politik, utbildning eller media – men van Dijk menar att den privilegierade gruppen har företräde och inflytande över diskursen. Makten riskerar då att missbrukas exempelvis genom försök att bruka illegitim kontroll över andra med social orättvisa som följd.⁴⁸

Kvantitativ texttolkning

En kvantitativ texttolkning används vanligtvis som ett komplement till den kvalitativa delen av undersökningen och så är även fallet i denna uppsats. De artiklar som studerats i uppsatsen kategoriseras i en tabell med ambitionen att ge en överblick över var de undersökta texterna har sitt ursprung. Här är inte syftet att resultat ska styrkas eller motbevisas med hjälp av en kvantitativ tolkning av materialet. Poängen är snarare att sortera de digitala resurser som undersökningen har baserats på.

Källmaterial

Det huvudsakliga källmaterialet till uppsatsen består av artiklar från landets två största kvällstidningar *Aftonbladet* och *Expressen*, samt texter från de två största morgontidningarna *Dagens Nyheter (DN)* och *Svenska Dagbladet (SvD)*. Det som först undersökts var artiklar från dessa fyra tidningar mellan den första januari 1969 till den första augusti 2002 (dagen före

---

⁴⁶ Gustavsson & Svansström, 2018, s.134.

⁴⁷ Gustavsson & Svansström, 2018, s.137-138.

⁴⁸ Gustavsson & Svansström, 2018, s.139.

Deogans död). Sökningen genomfördes på Kungliga Biblioteket i deras program för digitaliserade svenska dagstidningar. Sökordet som användes var "huliganism" vilket framkallade totalt 767 unika träffar. 165 av träffarna var från *Svenska Dagbladet*, 157 från *Dagens Nyheter*, 99 från *Expressen* och 92 träffar från *Aftonbladet*. Resterande träffar tillhörde andra tidningar. Totalt har 513 artiklar studerats under denna sökning. Till nästa sökning minskades tidsspannet mellan sökningarna från den första januari 1990 till den första augusti 2002. Det var samma tidningar som studerades och sökordet denna gång var "Läktervåld". Detta framkallade 462 unika träffar. *Dagens Nyheter* stod för 99 träffar, *Svenska Dagbladet* fick 96 träffar, *Expressen* stod för 73 träffar och *Aftonbladet* fick 61 träffar. Resterande träffar tillhörde andra tidningar. Totalt har 329 artiklar studerats under denna sökning.

Eventuella skillnader i undersökningsdelen av uppsatsen kan möjligtvis delvis förklaras med att de fyra tidningarna har olika politisk färg och agenda. Det kan därför vara angeläget att beskriva tidningarna *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Aftonbladet* och *Expressen* kortfattat.

Svenska Dagbladet (SvD):

Morgontidningen *Svenska Dagbladet (SvD)* grundades 1884 av en antal individer, däribland tidningens första chefredaktör Anders Jäderin. Politiskt betecknar man sig som obunden moderat och har genom årens setts som en relativt konservativ tidskrift. Tidningen ägs av den norska mediekoncernen Schibsted.

Dagens Nyheter (DN):

Dagens Nyheter (DN) grundades 1864 av Rudolf Wall och är idag landets största morgontidning. Tidigare har tidningen betecknat sig som oberoende men sedan 1998 använder man sig istället av beskrivningen oberoende liberal. Sedan tidigt 1900-tal ingår tidningen i Bonnierkoncernen.

Expressen:

Kvällstidningen *Expressen* är något av en ungtupp i sammanhanget och grundades så sent som 1944 av bland andra Albert Bonnier. I övrigt påminner den ganska mycket om *Dagens Nyheter* då den både ingår i Bonnierkoncernen, och använder sig av samma politiska beteckning som oberoende liberal.

Aftonbladet:

Aftonbladet är Sveriges största kvällstidning och grundades redan 1830 av Lars Johan Hierta. Likt *SvD* ägs *Aftonbladet* av den norska mediekoncernen Schibsted. Sedan början av 1960-talet har tidningen den politiska beteckningen oberoende socialdemokratisk.

Källkritik

En typ av källkritik som skulle kunna riktas mot att användandet av tidningsartiklar är att det i de allra flesta fall handlar om sekundärkällor. Det hör inte till vanligheten att skribenten själv är på plats och upplever eventuella bråkigheter, även om det såklart också förekommer i enstaka fall. Det handlar istället oftast om reportrar som tolkar och värderar information från andra som faktiskt varit där fysiskt, så kallade primärkällor. Sekundärkällor ses vanligtvis som underordnade primärkällor när det kommer till källkritisk trovärdighet eftersom det då inte rör sig om ögonvittnesskildringar och att den enskilda journalisten ha egen agenda och välja att tolka händelserna därefter. Då uppsatsen ämnar att analysera tidningarnas sätt att skriva om huliganismen för att fånga upp en dåvarande diskursen kring ämnet, snarare än som någon absolut sanning, bör dock inte detta vara något större källkritiskt bekymmer.

Historieprofessorn Maria Ågren använder sig av begreppet vikt när hon diskuterar källkritik kring kvarlevor. Ågren bygger vidare på tidigare tankar om relevans och representativitet och att man bör fokusera på detta, snarare än klassiska källkritiska kriterier som rör närhet, beroende och tendens. Man undersöker om informationen som källan ger är relevans och om den visar något som var typiskt för det dåtida samhället. Ågren menar att ett fenomenets vikt är centralt att studera eftersom vi då kan ta reda på huruvida det är exempelvis vanligt eller ovanligt, betydelsefullt eller perifert, viktigt eller oviktigt. Vikten kan oftast bedömas med hjälp av en kvalitativ argumentation: historikern får ställa sig själv frågor kring hur pass relevant det är att till exempel undersöka ett särskilt dokument. Fångar dokumentet in den diskurs jag är ute efter, eller belyser den egentligen någon helt annan? Är textens idéer representativa för rådande uppfattningar eller inte? Säger det något om dåvarande samhällsuppfattningar

eller är det enbart ett enskilt fenomen som inte bör tolkas vidare?⁴⁹ I denna uppsats har liknande överväganden tillämpats när varje enskild artikel valts ut för vidare undersökning.

Historikern Torbjörn Andersson skriver om något som däremot skulle kunna vara det i sin avhandling *Kung fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*. Han menar att man riskerar att endast få höra “den borgerliga elitens” åsikter och därmed osynliggöra den stora massans tankar kring ämnet när man väljer att göra en presstudie. Andersson skriver att sportjournalister “älskar att offentliggöra kontroverser” och att pressen är “en utmärkt källa för att gräva fram de ideologiska motsättningarna inom kulturen”. Enligt de pressetiska publicitetsreglerna bör man lyfta fram flera olika åsikter och perspektiv för att kunna anses vara objektiv. Att uppsatsen endast hör den ena sidans uppfattningar kan därmed anses vara källkritiskt problematiskt. Idealiskt hade varit att få höra röster från allmänheten kring ämnet, vilket dessvärre hade blivit svårt att få tid och plats med i den här uppsatsen.

Avgränsning och urval

I uppsatsens analysavsnitt studeras artiklar från svenska digitaliserade tidningar i *Kungliga Bibliotekets* databas. De studerade tidningarna är *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* och *Aftonbladet*. Uppsatsens ursprungliga grundtanke var att studera artiklar mellan den första januari 1970 och den första augusti 2002. Tanken bakom 1970 var att det var året som historikern Lennart K. Persson beskrev som startskottet för den moderna huliganismen i Sverige. Att undersökningen tar stopp i augusti 2002 förklaras av att det var den andra augusti som det första huliganrelaterade dödsfallet i landet skedde. Något som kändes som en naturlig brytpunkt för undersökningen då ambitionen var att försöka tolka diskursen i landet fram till dess. Det sökord som användes till dessa årtal var “huliganism”. Det stod dock klart ganska tidigt att det under 1970- och 1980-talet handlade väldigt lite om idrottsrelaterat våld när “huliganism” åsyftades under den här tiden. Då dessa artiklar ändå har studerats och kan bidra med ett visst värde för att besvara framförallt uppsatsens andra frågeställning har analysen av dem bevarats och istället placerats in i uppsatsens bakgrundsavsnitt. När den andra sökningen ägde rum med sökordet “läktarvåld” var årtalen reviderade till den första januari 1990 fram till den första augusti 2002. Samtliga artiklar som ingått i de båda sökningarna har

---

⁴⁹ M. Ågren, “Synlighet, vikt, trovärdighet – och självkritik. Några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning”, *Historisk Tidskrift*, 125:2, 2005, s.257-259.

studerats och därifrån har de artiklar som ansetts mest relevanta har valts ut och analyserats mer ingående. Urvalet har sett ut att kortare notiser oftast sållats bort och istället har längre texter tagit plats, ofta krönikor där skribenten själv tycker något om fenomenet.

2. Bakgrund

Den internationella huliganismen

Begreppet "huliganism" tros ha sitt ursprung i 1890-talets London, där den irländske dörrvakten Patrick Houlihan och hans gäng skapade oroligheter på gatan. Det var inte förrän under 1960-talet som likhetstecken mellan ordet "huligan" och bråkiga fotbollssupportrar sattes, och fick ett ordentligt genomslag i medierna.⁵⁰ Det är just i England som både sporten fotboll och fenomenet huliganism antas ha uppstått. I boken *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study* argumenterar författarna Eric Dunning, Patrick J. Murphy och John Williams för att fotbollshuliganism varit en del av själva sporten sedan den först populariserades i England i slutet av 1800-talet. De menar att läktarvåldet kan ha sett olika ut beroende på tidsperiod men att det alltid funnits närvarande på något sätt. Författarna hävdar också att fotbollshuliganerna ser huliganismen som en livsstil och kommer hålla fast vid den oavsett vilka åtgärder myndigheterna vidtar.⁵¹

Under början av 1900-talet började den brittiska fotbollen professionaliseras och åskådarskara-
rorna växa. Det växande intresset för sporten hade nu börjat locka folk från olika samhälls-
klasser. Aston Villas ordförande William McGregor uttryckte att fotbollen drar till sig folk
från medelklassen och de "mer respektabla delarna" av arbetarklassen, men att den aldrig
tycks få fäste bland underklassen.⁵² De styrande såg med fasa på hur sporten förvandlades till
ett spektakel där publiklagsmål och attacker mot domare blev alltmer vanligt förekomman-

---

⁵⁰ Green, 2009, s.28.

⁵¹ E. Dunning, P. Murphy & J. Williams, *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1988, s.1.

⁵² Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.40.

de.⁵³ Under mellankrigstiden förbättrades situationen något och oroligheter på läktarna blev mer sällsynta. Dunning, Murphy och Williams spekulerar i att det kan berott på ett gradvis accepterande av arbetarklassen in i sporten och att de ”mer respektabla” av dem försökte uppföra sig på ett "civiliserat sätt".⁵⁴ Under mitten av 1950-talet får fenomenet ”fotbollshuliganism” ett uppsving efter att under en tid hamnat i periferin, främst under andra världskriget. Författarna tillskriver detta en förändrad attityd kring våld, tv-sändning av matcherna och framväxten av en mer sensationellt lagd mediakår som blåser upp små incidenter till stora katastrofer. Det är under denna period som fotbollshuliganism först börjar anses vara ett socialt problem.⁵⁵

Under 1960-talet började fler ungdomliga subkulturgrupper att ta plats i England. En av dessa var skinheads som även letade in sig på fotbollsarenorna. De förde med sig en förhöjd aggressivitet och satte ett högre värde på att försvara ”det egna”. Att stå upp för sitt eget territorium och aldrig backa från motståndarna ökade i värde bland supportrarna.⁵⁶ I mitten på 1970-talet skulle den brittiska huliganismen komma att exporteras till andra länder på kontinenten och slagsmålen bli alltmer välplanerade. Det territoriella tänkandet förstärktes i och med bildandet av de första brittiska ”firmorna”. Firmorna bestod oftast av yngre supportrar och gavs kreativa namn som *West Ham Inter City Firm (ICF)* eftersom man åkte till matcherna med InterCity-tåg. Andra notoriska firmor var *Chelsea Headhunters*, *Millwall Bushwackers* och *Leeds United Service Crew*. *ICF* ansågs vara särskilt våldsamma och hade som gimmick att lämna ”visitkort” efter ett besök. Efter ett bråk med Arsenal's *The Gooners* 1982 där en Arsenalssupporter avled ska *ICF* ha lämnat ett kort med texten ”Grattis, ni har precis fått möta *ICF*”.

Framväxten av firmorna under 1970-talets slut gav upphov till ett allt våldsammare klimat som till sist skulle kulminera med katastrofen på Heyselstadion i Bryssel 1985, där 39 mestadels italienska människor miste livet efter ha jagats av uppretade Liverpool-supportrar.⁵⁷

---

⁵³ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.44.

⁵⁴ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.92.

⁵⁵ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.133-134.

⁵⁶ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.172.

⁵⁷ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.177-181.

Konsekvenserna av tragedin på Heyselstadion blev att engelska klubbar fördömdes världen över och stängdes av från spel i Europa på obestämd tid. Det förhöjde samtidigt uppfattningen av fotbollshuliganismen som ett internationellt politiskt problem och styrande i England enades i att man nu behövde vidta radikala åtgärder för att stävja huliganismen. På order från Margaret Thatchers krigskommitté infördes transportkontroller, begränsning av alkoholförsäljning och konsumtion, utökad videobevakning (CCTV), lagförändringar som innebar att man enklare kunde exkludera bråkstakar, polis som under täckmantel infiltrerade firmorna, samt digitala medlemskapsregister.⁵⁸ Läktarkatastrofen på Hillsborough 1989 där 96 Liverpoolsupportrar tragiskt klämdes till döds till följd av bristande säkerhet på arenorna medförde nya åtgärder. Ståplats förbjöds på arenor i landets högsta och näst högsta division, läktarstaket monterades ner och all alkohol bannlystes.⁵⁹

Huliganism i Sverige

1906 rapporterades det i svensk media om det som anses vara det första publikbråket inom svensk fotboll. Incidenten inträffade i samband med en match mellan IFK Köping och Västerås SK och var ett första exempel på det som med den tidens terminologi kallades för "publikuppträde". Ett flertal liknande företeelser skulle äga rum under 1900-talets första årtionden. 1908 skulle bli det stökigaste året med fem rapporterade incidenter. Det var dock aldrig tal om något nationellt ramaskri eftersom fotbollen fortfarande var en så pass periferisk aktivitet att dessa sammanstötningar kunde passera nästan obemärkt förbi.⁶⁰ Detta skulle dock komma att förändras när 1900-talet gick in på sitt nästa årtionde. 1912 rapporterade den svenska pressen för första gången om ett publikuppträde på ett grundligt vis i samband med ett lokalderby mellan IFK Göteborg och Örgryte IS. Fotbollen hade ökat i popularitet vilket innebar att de tilltagande bråken på läktarplats börjat orsaka oro för de styrande inom sporten. Åtgärder som vidtogs för att stävja denna utveckling var bland annat ett publikanslag med

---

⁵⁸ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.247.

⁵⁹ <https://soccer.nbcsports.com/2014/04/11/how-the-hillsborough-disaster-altered-the-modern-era-in-england/>

⁶⁰ T. Andersson, *Kung Fotboll: Den svenska fotbollens kulturella historia från 1800-talets slut till 1950*, Malmö: Arx Förlag, 2014, s.244- 245.

uppmaningen om att spelarna inte skulle störas, samt höjda ståplatsavgifter i ett försök att få bort de värsta bråkmakarna från matcherna.⁶¹

Publikbråken innebar att fotbollens rykte fick sig en rejäl törn samtidigt som säkerheten kring arenorna förstärktes då stängsel och taggtråd monterats. Denna typ av störningar riskerade att resa hela det gentlemanideal som sporten byggts upp på, det vill säga tanken om att fotbollen skulle genomsyras av en anda av fair play och sportslighet. I vad som kan anses som ett försök att skydda detta rådande ideal rapporterades det knappt någonting om publikuppträden i pressen under denna tid.⁶² På det stora hela skulle publikbråken lugna ner sig något efter första världskrigets slut. Allra tydligast märks det i Göteborg, den stad där bråken varit som allra värst, vars publik som efter kriget istället skulle komma att uppfattas som ett nationellt föredöme.⁶³ Under 1920-talets mitt skulle dock publikbråken återigen blossa upp och mellankrigstiden kan i fotbollstermer beskrivas som publikårens tid i Sverige. En orsak till detta var de extratåg som satts in så fler supportrar skulle kunna åka på bortamatcher, men som också inneburit ett ökat fylleri, en tilltagande lokalpatriotism och en mer bråkig läktarkultur.⁶⁴ Det gick att skymta en skiftning i det eskalerande våldet från publiken under den här tiden. Beteenden förflyttades från det som kallats för "egensinniga handlingar" som busvisslingar och skymfningar till direkt kriminella handlingar som hot och fysiska attacker mot spelare och domare. Toleransen från annat håll minskade och pressen började skriva mer om publikbråken än vad som gjorts tidigare och kortare notiser ersattes av längre artiklar och arga insändare.⁶⁵

Under 1930-talet skedde en förflyttning av publikbråken från fotbollens finrum till de lägre nivåerna. Det var inte längre i Allsvenskan utan istället i de mindre serierna som de allra flesta bråken inträffade. Detta tros ha berott på en någorlunda förändrad attityd bland supportrarna till lag i den högsta serien. Publikuppträden i Allsvenskan gav negativ publicitet åt både laget och staden ifråga, vilket givetvis inte var önskvärt. I stort skulle läktarvåldet komma att

---

⁶¹ Andersson, 2014, s.247-248.

⁶² Andersson, 2014, s.249.

⁶³ Andersson, 2014, s.251.

⁶⁴ Andersson, 2014, s.481.

⁶⁵ Andersson, 2014, s.500-501.

lugna ner sig under detta årtionde när fotbollen i Sverige istället tog fart mot sin kommande glansperiod. De tidigare borgerliga idealen om gentlemannamässighet och fair play övergavs till förmån för en klassöverskridande professionalisering, samtidigt som världen för en andra gång rustade för krig. Trots höga publiksiffror var det från efterkrigstiden fram till 1970-talet tämligen lugnt på de svenska arenorna. En förklaring som ges till detta är att dessa år var det svenska folkhemmets guldålder med en expanderande ekonomi, framtidstro och positiv samhällsutveckling.⁶⁶ Det sägs att den moderna fotbollshuliganismen i Sverige tog fart på allvar mellan åren 1969-1970. Historikern Lennart K Persson menar att fenomenets framväxt går att koppla till två bortamatcher som IFK Göteborg spelade under denna period. IFK Göteborg vann den första matchen mot Jönköpings Södra vilket ledde till en publikinvasion där jublande fans invaderade planen vilket ledde till bråk mellan supportrar och polis. I ett möte med Örebro SK året därpå verkade IFK Göteborg förlora med enbart minuter kvar att spela när Göteborgsfans stormade planen i hopp om att få matchen avbruten. Ett tjugotal supportrar greps av polis och bråk utbröt även mellan de båda lagens supportersektioner. Incidenten fick extra medial uppmärksamhet och spridning då matchen tv-sändes.⁶⁷

Det var även under denna period som den engelska ligafotbollen började visas på svensk tv, programmet *Tipsextra* sändes för första gången 1969 och kom att influera fotbollsfantaster över hela landet. De supporterklackar som bildades under 1970-talets slut bestod ofta av personer som vuxit upp med programmet och som inspirerats starkt av den engelska läktarkulturen – med andra ord går det brittiska inflytandet på den svenska supporterkulturen inte att ta miste på.⁶⁸ Bildandet av supporterklackarna skulle få en stor betydelse för huliganismens framväxt i Sverige. I synnerhet grundandet av de tre stora Stockholmslagens klackar som alla bildades 1981. Dessa var Hammarbys *Bajen Fans*, Djurgårdens *Blue Saints* och AIK:s *Black Army*. Ur dessa klackar växte också de allra första “firmorna” fram. Den första av dessa, AIK:s *Firman Boys* grundades 1991 inspirerad av de engelska föregångarna. Till skillnad från klackarna – vars huvudsyfte är att heja fram laget – har firmorna en medveten och uttalad våldsideologi. Redan under samma år brakade *Firman Boys* samman med Djurgårdens *Järn-*

---

⁶⁶ Andersson, 2014, s.508-510.

⁶⁷ Radmann, 2015, s.25.

⁶⁸ Green, 2009, s.50.

gänget i vad som skulle vara det första organiserade firmaslagsmålet i Sverige.⁶⁹ I samband med grundandet av firmorna skiftar våldet karaktär och det sker vad som kan sägas vara en så kallad professionalisering och renodling av våldet. Rent konkret, våldet “lämnar” läktarna för att istället utspela sig på platser utanför arenorna. Eftersom alla supportrar principiellt vände sig emot våldet inne på läktarna började istället firmorna att organisera sig med bestämda träffar på annat håll. Våldet blir även grövre och mer explicit, vilket till sist kulminerar i landets första huliganrelaterade dödsfall. Den 2 augusti 2002 avlider Tony Deogan, medlem i IFK Göteborgs firma *Wisemen*, till följd av att ha misshandlas av AIK-anhängare. Misshandeln hade ägt rum vid tre dagar tidigare vid Högalidsparken på Södermalm, en bra bit ifrån Råsunda i Solna där matchen mellan lagen skulle spelas.⁷⁰

Den allmänna bilden av “huliganism” under 1970-80-talen

Under 1970- och 1980-talet används begreppet “huliganism” i svensk press nästan uteslutande för att beskriva aktivister och dissidenter i Östeuropa. I *Svenska Dagbladet* skrivs det om den “oliktänkande” Maria Slepak från Sovjet som dömts till tre års villkorlig dom för “illa-sinnad huliganism”. Hon hade tillsammans med sin make, en “judisk aktivist”, hängt ut en banderoll från sin balkong där de krävt utresevisum till Israel.⁷¹ En händelse som det skrivs mycket om är rättegången mot den västtyske piloten Mathias Rust som flugit över Röda Torget i Moskva. I en artikel från *Svenska Dagbladet* 1987 uppger man att åklagaren yrkar på ett strängt straff för Rust då han därmed ska ha ägnat sig åt “grov huliganism”⁷². En dag senare berättar *SvD* att Rust dömdes till fyra år i arbetsläger för “ uppsåtlig huliganism”.⁷³ *Expressen* skriver om läktartragedin på Heyselstadion i Bryssel 1985 i en lång kommentar signerad Thomas Malmquist. Han beskriver händelseförloppet som ett krig och att han mådde psykiskt illa. Malmquist skildrar dock inte supportrarna som “huliganer”, utan talar istället om dem som “ligister” och “mördare”. Han anser att alla engelska lag bör uteslutas från europeiskt

---

⁶⁹ A. Radmann, *Det svenska firmalandskapet*, Malmö: Fritzes, 2013, s.8.

⁷⁰ Radmann, 2013, s.9-10.

⁷¹ “Villkorlig dom för huliganism”, *Svenska Dagbladet*, 27/6 1978.

⁷² “Rättegången mot Rust i Moskva”, *Svenska Dagbladet*, 4/9 1987.

⁷³ “Rust dömd för uppsåtlig huliganism”, *Svenska Dagbladet*, 5/9 1987.

cupspel, att de internationella cuperna bör läggas ner helt och att det inte bör sändas brittiska ligamatcher i Sverige eftersom han inte vill se dessa "mördarligor till supportrar" på svensk tv. På den första punkten skulle Malmquist få som han önskat då engelska lag stängdes av från Europaspel i fem år som följd av Heyselkatastrofen.⁷⁴

1987 skriver Anders Steinvall i *Dagens Nyheter* om Londonklubben Watford med popstjärnan Elton John som ordförande och som har inte haft några större problem med läktarvåld. Steinvall förklarar detta med att klubben har satsat stort på att skapa en "familjevänlig atmosfär" på arenan och att Watford är ett relativt välmående medelklassamhälle som saknar den "grogrund för huliganism" som finns på andra platser i England. Han tillägger också att laget spelar en "ren och välspelad" fotboll.⁷⁵ Den brittiske författaren Anthony Burgess argumenterar i *SvD* för att våldet på läktarplats gått för långt och att fotbollen bör läggas ner och hör hemma på historiens sophög. Burgess jämför fotbollssupportrar med åskådarna på de romerska gladiatorspelen som endast vill se blod och få sin "aggressivitet påpiskad av kampens spänning". Han beklagar sig också över den fria internationella marknaden som har inneburit att ett brittiskt lag inte längre är 100 procent brittiskt, utan kan innehålla spelare från alla världens hörn. Vilket tydligen är jämförbart med om den nazistiska fältmarskalken Erwin Rommel uppfattat den brittiska militären som starkare och bytt sida under kriget.⁷⁶

Den mediala rapporteringen om huliganism under 1970- och 1980-talet kan ses som ett exempel på ett begrepps föränderlighet över tid. Under den här tiden används begreppet allra främst för att beskriva östeuropeiska dissidenter. Det är först i slutet av 80-talet som det börjar användas i samband med våld på idrottsarenor. Inte heller då skrivs det särskilt mycket om "fotbollshuliganer" utan begreppet är fortsatt ganska allmänt, vilket som Koselleck är inne på innebär att fler grupper kan göra anspråk på det och dess innebörd. I denna tidsperiod får "huliganism" dela på uppmärksamheten från både politiskt och sportmässigt håll. Rapporteringen om fotbollshuliganism under denna tid har även spår av det gentlemannaideal och den lokalpatriotism som Torbjörn Andersson skriver om. I *DN* skrivs det lyriskt om Watfords ambition att spela ett "rent spel", inte helt olikt drömmen om fair play som präglade de första årtionde-

---

⁷⁴ "Döda och lemlästade", *Expressen*, 30/5 1985.

⁷⁵ "Watford – trivselklubben", *Dagens Nyheter*, 3/11 1987.

⁷⁶ "Är fotbollen mogen för sophögen?", *Svenska Dagbladet*, 23/4 1989.

na av 1900-talet i Sverige. I *SvD* ojas det över att de lokala och nationella lagen inte längre representerar hemorten på grund av alla utländska importörer. Något ironiskt används Rommel som exempel i denna lätt xenofobiska ängslan och det är inte svårt att tänka sig att "Ökenräven" hade haft lätt att sympatisera med den inställningen.

3. Analys

3.1. EM i Sverige 1992

I början av 1990-talet tilltar den mediala uppmärksamheten kring fotbollsrelaterat våld. Och det är främst kvällstidningarna *Aftonbladet* och *Expressen* som går i fronten för detta. Man är i första hand väldigt oroliga för den huliganism man fruktar ska drabba Sverige när landet ska arrangera Europamästerskapen i fotboll 1992. Det finns också en rädsla för hur man ska hantera det forna Jugoslaviens deltagande på grund av de pågående Balkankrigen. Jugoslavien skulle komma att bli uteslutna från mästerskapet (ersättarna Danmark vann sedermera turneringen, men det är en annan historia). Den europeiska fotbollsbasen Lennart Johansson intervjuas i *SvD* om dessa farhågor och medger att han själv hyser en viss oro kring detta. Tidningen rapporterar även kring vilka polisiära åtgärder som vidtas inför mästerskapet. Där nämns "gränsavvisande av utländska bråkstakar", "massgripande" och en eventuell "kartläggning eller registrering av bråkstakar".⁷⁷ Bara någon månad före detta skriver *DN* att polisen åtalats för "massgripande" av huliganer i samband med en VM-kvalmatch i Stockholm.⁷⁸ Oron för en "huliganinvasion" till sommaren är påtaglig i medierna. En rubrik i *Expressen* lyder "Snart är de här" i anknytning till ett våldsamt upplopp i Bryssel där 400 tyska fotbolls-huliganer arresterats.⁷⁹

Ett annat bekymmer tycks vara kostnaden. Att polisens nota för turneringen kommer landa på 167 miljoner kronor är något som nämns ofta i tidningarna. En som inte är glad över detta är *Expressens* Mats Olsson vars lösning är att "spärra in de svenska idioterna". Han föreslår att polisen ska låsa in halva *Black Army*, halva *Blue Saints* och några av "nynassarna" i Göteborg

⁷⁷ "Fotbollsbasen tror på fest utan bråk", *Svenska Dagbladet*, 20/5 1992.

⁷⁸ "Polis åtalas för massgripande", *Dagens Nyheter*, 29/6 1991.

⁷⁹ "Snart är de här", *Expressen*, 21/11 1991.

och Malmö under veckorna som mästerskapet spelas. Olsson använder sig av ett antal äggrelaterade metaforer för att skildra fotbollshuliganerna. De beskrivs som “äggskallar som helst borde ta död på varandra i en sorts självsanering” och att de har ett “löskokt ägg istället för hjärna”.⁸⁰ Detta är åsikter som Olsson för fram i juni 1991, och i april 1992 utvecklar han sina tankar i en liknande krönika med rubriken “Spärra in alla huliganer” vilket imponerar på Olssons egen tidning *Expressen* som dagen efter publicerar en helsida med titeln “Olsson har rätt”. Dåvarande rikspolischefen Björn Eriksson, Svenska fotbollförbundets ordförande Lars-Åke Lagrell och UEFA-basen Lennart Johansson intervjuas och kräver samtliga hårdare tag mot huliganerna och menar att man inte hade velat arrangera EM om de fått bestämma nu. Rikspolischefen vill ha fler videokameror, förbundsordföranden är rädd för de ökade kostnaderna och UEFA-basen vill ge polisen befogenhet att göra massgripanden och registrera bråkmakarna och låta dem betala skadestånden.⁸¹

På *Aftonbladets* redaktion tycks fokus ligga på att porträttera huliganen. Inför EM tecknar brottforskaren Jan Ahlberg, som hörts tidigare i uppsatsen, en bild över hur den gemene huliganen ser ut i tidningen. Enligt Ahlberg är han en ung kille med ett visst fotbollsintresse som kommer från en socialt taskig miljö, cirka 22 år gammal med arbete, men som befinner sig på samhällets botten. Han menar att en stor del av de värsta huliganerna kommer komma till Sverige utan biljett till matcherna och frågar sig vad som ska hända när 5 000 tyskar invaderar Norrköping. I anknytning till artikeln skriver Olle Svenning en krönika där han hävdar att “huliganerna har stulit hans sport”. Han menar att lagen vi tidigare älskat nu tagits över av “brölände, ölstinkande, skinnhuvuden som buar när en svart spelare får bollen”. Dessa borde enligt Svenning förbjudas, isoleras och rensas ut av en “beväpnad och väl drillad polismakt”.⁸² I ett annat porträtt från *Aftonbladet* får du “lära dig att bli huligan”. Texten dryper av illa dold sarkasm och består av sju lektioner för hur du ska bli “kung på apberget”. Du ska helst “komma från eländiga sociala förhållanden och se så sluskig ut som möjligt”. Din hy ska vara finig och du ska helst sakna ett par tänder. Antingen så klipper du aldrig håret eller så rakar du av allt. Du ska skrika okvädningsord, könsord, rasistiska glåpord och värst

---

⁸⁰ “Spärra in de svenska idioterna – det räcker”, *Expressen*, 17/6 1991.

⁸¹ “Olsson har rätt”, *Expressen*, 29/4 1992.

⁸² “22 år, kriminell – och våldsam” & “De jävlarna har stulit vår sport”, *Aftonbladet*, 29/4 1992.

av allt använda dig av slangord som “liksom”, “bah” och “öh”. Din klädsel består av favoritlagets tröja, tillhyggen, alkohol och tatueringar. Du ska gå på toa “var som helst utom toaletten”. Dina intressen ska bestå av fylleri, sexuella trakasserier, rasism och ibland lite fotboll. I den sista lektionen ska du upprepade gånger säga att du är huligan och stolt.⁸³

All rädsla, oro och förtvivlan som uttrycktes inför EM-turneringen skulle dock visa sig vara ganska obefogad och det blir istället ett väldigt lugnt mästerskap. *Aftonbladet* skriver om svenska fans som tittar på matcherna i öltält på Gärdet i Stockholm och som uppmanar andra supportrar att ansluta eftersom det inte alls är farligt. Enligt tidningen fanns det inga ligister eller slagsmål “så långt ögat kunde nå”. Några engelska supportrar som mest verkar ha roligt åt den svenska oron intervjuas och säger att brittiska fans “slutade bråka för fem år”.⁸⁴ Trots det skriver *Expressens* Jan Lindström en krönika där han ondgör sig över den engelska huliganismen när Sverige går vidare från gruppspellet genom att slå ut England. Inte för att det har varit några stökigheter i samband med matchen annat än att beväpnad polis fanns plats, vilket Lindström tyckte var “obehagligt”. Han menar att huliganerna inte har med fotboll att göra och att de i sina “rätthopar” inte kan bemötas med något annat än total bannlysning.⁸⁵ I *Svenska Dagbladet* väljer Lindströms namne Jan Majlard en annan vinkel. Han ser det lyckade slutspelet som ett tecken på att våldet och vandalismen är på väg bort. Han skriver om “huliganernas förvandling” vilket illustreras med hjälp av den bild som blivit synonym med det ur läktarperspektiv framgångsrika mästerskapet. Bilden föreställer en kvinnlig polis som kysser en manlig supporter på kinden vilket symboliserar den förbrödring mellan auktoritet och fans som många ansåg ägde rum under turneringen. Majlard menar att termen “läktarvåld” är felaktig eftersom det mesta våldet inte längre äger rum på läktaren och argumenterar för att fotbollens stora problem inte längre är huliganism, utan rasism.⁸⁶

Vad som är mest utmärkande kring mediernas rapportering inför EM 92 är en önskan om “hårdare tag” kring huliganismen. Det är allt ifrån journalister till förbundstoppar till polischefer som alla vill se att polisens befogenheter ska ökas när det kommer till hantering av

---

⁸³ “Så blir du en äkta huligan”, *Aftonbladet*, 22/5 1992.

⁸⁴ “Skål – nu har festen börjat”, *Aftonbladet*, 10/6 1992.

⁸⁵ “Goodbye, huliganer”, *Expressen*, 18/6 1992.

⁸⁶ “Huliganernas förvandling”, *Svenska Dagbladet*, 28/12 1992.

huliganer. Polisen bör inför mästerskapet få ökade rättigheter till kartläggning, gränsavvisande och massgripande, trots att ett sådant agerande bara ett år tidigare hade lett till att polis åtalats och dess agerande fördömts av JO. Tsoukala varnade för att myndigheterna kan vidta allt kraftigare åtgärder ju längre huliganen förskjuts från gemenskapen. Detta möts då med likgiltighet från allmänheten trots att det kan innebära allvarliga inskränkningar på den individuella friheten och civila rättigheter. Det går att argumentera för att det här syns ett mönster där media arbetat för att avhumanisera huliganen så att myndigheterna ska kunna straffa dem hårdare utan större protester från allmänheten.⁸⁷ Tidningarna gör detta genom att, som Hall är inne på, jämställa huliganen med djur, eller till och med som "värre än djur".⁸⁸ Expressens skribenternas formuleringar om huliganer som samlas i "råtthopar" och som "äggskallar som borde ta död på varandra" gör det svårt att invända allt för mycket mot dessa iakttagelser.

Tsoukala skriver också om den mediala moralpaniken kring huliganismen och att beskrivningen av farorna med huliganismen inte överensstämmer med verkligheten.⁸⁹ EM 92 kan fungera som ett exempel på detta då det skrivs spaltmeter om "den engelska invasionen" inför mästerskapet och högt uppsatta inom fotbollen ångrar Sveriges medverkan och "hade sagt nej till arrangera det idag". När mästerskapet sedan drar igång visar det sig att oron har varit kraftigt överdriven och det blir lugnt både på och utanför planen. En aspekt som inte märkts särskilt tydligt i den tidigare forskningen är den ekonomiska "bördan" av huliganismen. Det framgår dock ofta i de svenska tidningarna hur mycket huliganerna kostar samhället och vad den hiskeliga notan för polisen kommer landa på efter slutspelet. I tidningarna målar man också gärna upp bilden av huliganen som ett "fylllo" och en "loser". *Aftonbladets* "guide" för hur du ska bete dig som en huligan är ett nästan övertydligt exempel på detta. Poulton skriver att media har medverkat till stärka stereotypen om huliganen som en ung tatuerad man med arbetarklassbakgrund och rakad skalle och alkoholproblem. Hon menar att beror på att det är bekvämare för medierna att vända sig till stereotypen, snarare än att förlika sig med faktumet

---

⁸⁷ Tsoukala, 2011, s.605-606.

⁸⁸ Hall, 1978, s.28-30.

⁸⁹ Tsoukala, 2011, s.605-606.

att huliganen kan vara "en av dem" – en välklädd medelåldersman utan tatueringar och med hår på huvudet.⁹⁰

3.2. Terror-Tommy och Allsvenskan

Hittills har analysen främst rört den mediala fruktan för den utländske huliganen. Denna del är tänkt att behandla huliganismen på hemmaplan. Efter det för medierna förvånansvärt lugna mästerskapet i Sverige 1992 går det att ana en minskad oro för den "utländske huliganen" som kommer hit och förstör. Istället är det den inhemske förövaren som härjar på landets läktare som sprider fruktan. Efter några tämligen lugna år blossar publikbråken upp ordentligt under hösten 1995. Så till den grad att *Expressens* chefredaktör Christina Jutterström känner sig tvingad att lansera en kampanj där fotbollshuliganerna ska "sättas under lupp", granskas och föras ut i ljuset.⁹¹ Våldsamheterna kulminerar i den numera ökände huliganen "Terror-Tommys" attacker under en höstdag i oktober. *Expressen* skriver att det hela inleds med att den då 17 år gamla huliganen hoppsparkar domaren Anders Frisk i ryggen under en match mellan Djurgården och Halmstads BK. Tidningen rapporterar att 17-åringen tillhör en grupp Djurgårdssupportrar som "ofta slåss i samband med lagets matcher". Senare under kvällen ska han också ha sparkat och stampat en liggande AIK-supporter i huvudet. I polisförhör förklarar han att han rusat in på planen eftersom "domaren dömde fel". Incidenten väcker starka känslor runt om i Fotbollssverige. I samma *Expressen*-artikel intervjuas dåvarande idrottsminister Marita Ulvskog som förespråkar "kollektiv bestraffning för att rensa bort dräggen från läktarna". Exakt vad den består av framgår inte helt tydligt.⁹²

En upprörd insändare i *Dagens Nyheter* använder liknande retorik och kräver att Djurgården ska "ta bort rötäggen en gång för alla". Insändaren, en man i 50-årsåldern, menar att Djurgårdsspelarna är medskyldiga till överfallet eftersom de protesterat mot domslut och ett sådant beteende "naturligtvis smittar av sig till läktarplats".⁹³ Från flera håll höjs röster om att

---

⁹⁰ Poulton, 2005, s.27-28.

⁹¹ "Ingen rubrik", *Expressen*, 21/4 1996.

⁹² "Domaren dömde fel", *Expressen*, 29/10 1995.

⁹³ "Ta bort rötäggen en gång för alla", *Dagens Nyheter*, 2/11 1995.

tvångsdegradera Djurgården som straff för attacken. En av dessa röster är *Aftonbladets* Lasse Anrell som kräver att laget ska straffas hårt. Han går till attack mot klubbarna som han menar har ”uppmuntrat huliganerna” genom att inte ta nog med ansvar för sina klackar. Klackarna får hållas trots ”rasistiska dumheter” och rop om ”domarjävvel” och ”ni ska dö”. Anrell menar att klackarnas tid måste vara över och att man kan titta på NHL där det inte finns några klackar, men man har ”en god stämning ändå”.⁹⁴ *Expressens* Mats Olsson verkar instämma och kräver också en upplösning av klackarna och hårdare straff och avstängning, samt videoövervakning och ett bortskaffande av ståplatser. Olsson går till stenhårt angrepp mot huliganerna, eller ”dårarna” och ”dräggen” som han själv kallar dem. Han beskriver dem som en ”äcklig, vidrig liten klick som lindar in Ultima Thule, invandrarrhat och ren och skär nazism i sin syn på fotboll, läktarvåld och livet”. Olsson skriver att de mejlar och kallar honom ”fröken Olsson” och att de talar om ”respekt”, men knappast skulle våga göra upp i en boxningsring man mot man.⁹⁵

Svenska Dagbladets sportkrönikör Sune Sylvén tycks även han vara av samma mening. Han skriver att ”dräggen fått styra för mycket på våra läktare” och att det ”förvisso vore fel att brännmärka majoriteten i klackarna som nazister, men att det obestridligen funnits en hel del odemokratiska inslag”. Sylvén jämför sedan supportergrupperna med just nazisterna eftersom de också ökar sitt inflytande genom ”en grym uppsyn, våld och hot”. Han menar att myndigheterna borde kunna vidta liknande åtgärder mot båda grupperna och att klackarna måste upplösas om de inte skärper till sig.⁹⁶ En något avvikande uppfattning har litteraturkritikern Mats Gellerfelt som i en kommentar i *SvD* anser att den kollektiva bestraffning som många tyckare förespråkar rimmar illa med den västerländska rättsmedvetandet. Han håller med om att det behövs hårdare straff för huliganerna, men pekar också på hyckleriet från den politiska vänstern när fotbollsligister ska löpa gatlopp samtidigt som det daltas med verkliga mördare. Gellerfelt ifrågasätter även om man verkligen vill se samma utveckling som i England där man tog bort ståplatserna och därmed ”prisade bort” arbetarklassen från matcherna. Han menar att det inte finns några enkla lösningar på huliganproblemet oavsett vilka insatser klub-

---

⁹⁴ ”Ni har uppmuntrat huliganerna”, *Aftonbladet*, 31/10 1995.

⁹⁵ ”Vi får aldrig ge vika för våldet”, *Expressen*, 10/11 1995.

⁹⁶ ”Dräggen har fått styra för mycket på våra läktare”, *Svenska Dagbladet*, 14/12 1995.

barna gör, utan att läktarvåldet följer den utveckling som sker i samhället i övrigt. Ett allt råare och kallare samhälle innebär en allt våldsammare publik.⁹⁷

En annan händelse orsakade också ramaskri i landet och det är återigen Djurgårdens IF som står i centrum. Under en match mot rivalen IFK Göteborg i augusti 1996 ska Djurgårdsfans ha kastat sten, flaskor, asfalt samt pekats finger och visat bakdelar. Arenan lär ha klarat sig från skador, men många "vanliga" supportrar ska blivit rädda och lämnat matchen. En som var på plats var Svenska fotbollförbundets dåvarande ordförande Lars-Åke Lagrell som dundrade om att "dessa kriminella idioter ska hängas ut, identifieras och bestraffas".⁹⁸ Den här gången reagerade klubben kraftigt och bröt helt med supporterklubben *Blue Saints*. Ordföranden var dessutom beredd att gå längre än så och föreslå nedflyttning om det inte skedde en förbättring på läktarplats.⁹⁹ Några månader tidigare hade lagkaptenen Stefan Alvéf författat ett brev till fansen där han ryter att spelarna fått nog av fansen uppträdande och svarta tidningsrubriker. Brevet publiceras i sin helhet i ett uppslag i *Expressen* i samband med en intervju med fjolårets rubrikmakare "Terror-Tommy". I reportaget ekar han en åsikt som uttryckts i många tidigare artiklar när han säger att det här "kommer sluta med att någon dör". Självt hade han enligt egen utsago varit "full och dum" vid tillfället för påhoppet och straffades med tre månaders fängelse och avstängning från alla klubbens matcher i två år.¹⁰⁰

Under den här tiden lyfts ett antal förslag för hur huliganismen ska kunna stävjas. En utredning föreslår en lagändring där huliganer ska kunna nekas inträde. Kända bråkstakar ska kunna portförbjudas från idrottsevenemang och tar de sig in ändå ska de kunna dömas för olaga intrång förordar trygghetsutredningen.¹⁰¹ Från högre ort får domarna direktiv om att bryta matcherna om de hör opassande hejramsor från publiken. Man siktar på att få bort ramsor som är "häcklande", "rasistiska" och/eller "hatande". I *Aftonbladet* problematiserar skribenten Lasse Sandlin kring denna lösning och menar att detta bjuder in till "dåror som lyckas hetsa till att bryta matcher". Han menar att det måste vara polisens sak snarare än domarens

---

⁹⁷ "Fotbollshuliganer och proffstyckare", *Svenska Dagbladet*, 10/11 1995.

⁹⁸ "Dessa kriminella idioter", *Dagens Nyheter*, 28/8 1996.

⁹⁹ "Djurgården bryter med fansen", *Dagens Nyheter*, 29/8 1996.

¹⁰⁰ "Nu får det vara nog", *Expressen*, 29/4 1996.

¹⁰¹ "Huliganer nekas inträde", *Svenska Dagbladet*, 31/1 1996.

att reda ut eventuella olagligheter som hörs från läktarplats. Sandlin presenterar istället andra lösningar som att förbjuda ståplats, sprida ut ”idioterna” och använda sig av videobevakning.¹⁰² Det sistnämnda förslaget är ett som *DN*-krönikören Göran Löwgren ställer sig bakom. Med England som efterföljansvärt exempel önskar han se en mycket omfattande videoövervakning av supportrarna på plats. Enligt två engelska supportrar som Löwgren träffat på gatan ska deras system med mängder av matchvärdar som håller koll på publiken mot ett par kronor i ersättning fungera mycket bra.¹⁰³ Samma tidning skriver dock att matchvärdarna har fått en slags ”töntstämpel” bland supporterfalangerna. Det är få som inger respekt och kan ingripa vid bråk. I artikeln lyfts också problemet med alkohol och droger inom klackarna.¹⁰⁴ Något som även *Aftonbladet* tar fasta på i en intervju med AIK:s supporter- och säkerhetsansvarige Michael Hedström. Han hävdar att amfetaminet sprids bland klackarna och att det supas alldeles för mycket. Hedström vill också se fler matchvärdar, mindre drickande och färre ”hatramsor”.¹⁰⁵

Hatet som riktas mot motståndare från läktarplats är något som många vänder sig emot. I *SvD* hävdar Anders Ljungberg att skrånandet och gastandet skrämmer bort barnfamiljer och ”vanliga Svenssons” från matcherna. Han konstaterar att fair play och sportslighet inte står högt i kurs bland klackarna och att det verkar vara minst lika viktigt att håna motståndaren som att heja fram det egna laget.¹⁰⁶ Utöver argsinta sånger börjar nu även bengaliska eldar synas på läktarplats. Något som *Expressens* kampanjledare Mats Olsson inte är sen att kritisera. Efter att bengaler tänts och kastats mellan olika supportersektioner på Olympiastadion i Helsingborg med noll skadade och lika många gripna som resultat ryter Olsson till mot ”dårarna som förstör och ger blanka fan i fotbollen”.¹⁰⁷ Lars-Åke Lagrell intervjuas om händelsen i samma tidning och menar att det har blivit bättre med läktarvåldet, men att incidenter som skandalen på Olympia ”förstör fotbollens rykte”. *Expressen* listar sedan alla årets läktarskandaler vilket

---

¹⁰² ”Sjunger du fel blåser domarn”, *Aftonbladet*, 24/4 1997.

¹⁰³ ”Englands väg väl värd att följa”, *Dagens Nyheter*, 21/11 1996.

¹⁰⁴ ”Jag har aldrig mått så dåligt”, *Dagens Nyheter*, 7/9 1996.

¹⁰⁵ ”Knarket sprids bland klackarna”, *Aftonbladet*, 18/4 1996.

¹⁰⁶ ”Supporterkultur: Ishockey och fotboll kräver ett visst språk”, *Svenska Dagbladet*, 9/2 1996.

¹⁰⁷ ”Olympia blev ett brinnande inferno”, *Expressen*, 20/11 1996.

benämns som ”fotbollsälskarnas svarta lista”.¹⁰⁸ Det har stormat extra häftigt kring Djurgårdens IF som är inblandande i hälften av tillfällena på listan. *DN* skriver om supporterföreningen *Blue Saints* nya ordförande – den tidigare nazisten och huliganen Patrik Asplund. Asplunds brokiga förflutna tas upp jämte det faktum att han fortsatt ägnat sig åt att spela in vit makt-musik. Även han vill se fler matchvärdar på plats, men skiljer sig åt eftersom han planerar att rekrytera bland sina forna skinnskallevänner.¹⁰⁹

Även när det rör sig om hemmagrodd huliganism så kvarstår den mediala önskan om hårdare tag. Kanske är viljan till och med ännu intensivare att straffa förövarna på hemmaplan. Föredömet tycks vara England där en intensiv videobevakning införts, ståplats avvecklats och ett stort antal matchvärdar är på plats. Någon form av konsensus tycks råda kring att alla dessa åtgärder vore önskvärda och även kommer att kunna översättas framgångsrikt till Sverige. Det går även att tyda ett förhöjt krav på kollektiv bestraffning mot supportrar och klubbar. Många vill exempelvis se Djurgården tvångsnedflyttade som en konsekvens av publikens uppträdande och domarna ska kunna stoppa matcherna om de hör opassande läktarramsor. Radmann talar om engelsk press när han påstår att det finns en medial önskan att bedriva krig mot fotbollen – men han skulle nästan lika gärna kunnat syfta på svensk press. Att media skapar ett narrativ av huliganen som ”den andra” för att på så sätt kunna kräva hårdare straff och kontroll går även att se i de svenska tidningarna. Huliganer refereras aldrig till som ”supportrar” eller ”fans”, utan de är ständigt ”idioter”, ”dårar” eller ”drägg”. Med denna typ av retorik kan man avhumanisera dem vilket innebär att allmänheten bryr sig mindre om huliganerna och man kan lättare skärpa kontrollen.¹¹⁰ *Expressens* idoga kampanjande för att ”komma åt” våldet på läktarna kan få statuera som ett särskilt tydligt exempel på denna typ av journalistik.

De angrepp som ”Terror-Tommy” står för kan kategoriseras som det som Brännberg kallar för psykopat-huliganism. Det rör sig om huliganism på individuell nivå där en ensam förövarare går till attack. Därför är det intressant att Radmann frågar sig om det ens existerar huliga-

---

¹⁰⁸ ”Rubrikerna vi skulle slippa...”, *Expressen*, 21/11 1996.

¹⁰⁹ ”Asplund leder Blue Saints”, *Dagens Nyheter*, 11/9 1996.

¹¹⁰ Radmann, 2013, s.61-62.

nism på individnivå.¹¹¹ Här har vi en ensam angräparare som verkar ha agerat på helt eget bevåg och brukat våld mot både domare och rivaliserande supportrar. I tidningarna nämns det samtidigt att "Terror-Tommy" tillhör en grupp som ofta slåss i samband med matcher. Alltså är det möjligen diskutabelt huruvida hans aktioner rör sig om en individuell eller kollektiv form av huliganism. När Djurgården på nytt är i blåsväder ett år senare så är det för att en samlad grupp av fans kastat sten mot motståndarpubliken. Om detta är exempel på den resultatorienterade huliganism som Brännberg menar kan uppstå när spelet på plan blir för mycket att ta in för supportrarna¹¹² är svårt att säga eftersom tidningarna aldrig ger någon förklaring till vad som ligger bakom upproren. Det som går att konstatera är att det återigen rör sig om en typ av kollektiv huliganism. I Helsingborg tänds bengaliska eldar och kastas mellan fans vilket media för "huliganism". Dunning menar att denna typ av "allomfattande begrepp" försvårar användningen av det.¹¹³ Om det är huliganism att tända en bengalisk eld – var ska man då gränsen för vad som inte är det?

3.3. De stora mästerskapen

Det som ur europeisk synvinkel ses som de stora mästerskapen undersöks utifrån ett huliganperspektiv – med andra ord hur debatten om läktarvåld har sett ut vid varje mästerskap. Då undersökningen redan har behandlat EM i Sverige kommer det mästerskapet inte studeras ytterligare här. Den första turneringen som ryms inom ramen för uppsatsens tidsperiod är Världsmästerskapet i Italien 1990. Varken inför eller under slutspelet går det att ana någon större oro för kaos på läktarplats. *Expressen* varnar förvisso för att den "brittiska huliganismen kan fördunkla intrycket av VM" och att de har en tendens att "göra åskådarkonsten till en dödlig kontaktsport".¹¹⁴ Men den största farhågan verkar snarare röra den italienska polisens beteende mot fans och supportrar. *Aftonbladets* Ronny Nygren rapporterar från Milano om vad han ser som ett "polisövergrepp i fotbollens namn" på engelska anhängare av italiensk polis som verkade försöka "skrämma dem till döds" med hjälp av tårgas och höjda ba-

---

¹¹¹ Radmann, 2015, s.76-78.

¹¹² Brännberg, 2010, s.60.

¹¹³ Radmann, 2012, s.239.

¹¹⁴ "Kulan i luften!", *Expressen*, 8/6 1990.

tonger. Nygren skriver att de engelska fansen ropar "slå oss inte, slå oss inte", men att de likväl blir slagna ändå. Han ber brittiska sportjournalister att kalla ambulans åt sina skadade landsmän. Svaret blir "låt dem ha det, de behöver en riktig läxa så vi får spela fotboll i Europa i fred". Det hela slutar med att elva engelska supportrar får åka till sjukhus och tre arresteras.¹¹⁵

På nästa sida är Lasse Anrell lyrisk kring hur lugna matcherna varit på läktarna och att ingen "ens orkat tänka på bråk". Särskilt glad är han över de skotska supportrarna som befunnit sig i Genua samtidigt som Anrell, utan tillstymmelse till slagsmål. "Medan engelsmän och irländare slåss, sjunger skottar", noterar han förnöjt.¹¹⁶ När VM i Italien lider mot sitt slut ser många det som ett mycket lyckat mästerskap. *Expressens* Mats Olsson menar att det beror på polisens hårdare tag mot supportrarna och är en "lagens seger över laglösheten". Den italienska polisen har – olikt den svenska – utfört massarresteringar vilket enligt Olsson behövs eftersom "huliganer inte är normala människor, de är kackerlackor med kackerlackors förmåga att förstå". Spritförbud och långa avstängningar är andra metoder som varit nödvändiga för att lugna ner och Olsson menar italienska polisen har varit bra på att "skrämma kackerlackorna".¹¹⁷ I *Aftonbladet* skriver Ronny Nygren återigen om den andra sidan av det hårdhänta agerandet. Han skriver om en västtysk fotograf som slagits och förnedrats av den italienska polisen. Att man lyckats skrämma iväg huliganismen under mästerskapet med vapen, organisation och mängd – men också genom slag, övergrepp och censur.¹¹⁸ I *Dagens Nyheter* noteras det att ett "städat VM får polisberöm" och att ordningen i VM-städerna har varit förvånansvärt bra. Det nämns att den svenska polisen fått med sig många nya kunskaper och erfarenheter inför arrangerandet av Europamästerskapet i Sverige om två år.¹¹⁹

Inför VM i USA 1994 basunerar *Aftonbladet* att "huliganer säljer knark för att kunna åka till VM". Orden tillhör en holländsk polis som arbetar med att kartlägga huliganer inför mästerskapet. Han hävdar också att många sysslar med rån och inbrott och kommer starta upplopp

¹¹⁵ "Slå oss inte, slå oss inte", *Aftonbladet*, 17/6 1990.

¹¹⁶ "En svensk-skots segerfest för fotbollen", *Aftonbladet*, 17/6 1990.

¹¹⁷ "Jag är mer rädd en midsommarafton i Hedemora än på en fotbollsmatch", *Expressen*, 6/7 1990.

¹¹⁸ "Bilderna vi helst glömmer", *Aftonbladet*, 9/7 1990.

¹¹⁹ "Städat VM får polisberöm", *Dagens Nyheter*, 15/6 1990.

om "de får den minsta chans".¹²⁰ Hur det blev med den saken är något oklart, men VM 94 blir ett av de lugnaste mästerskapen någonsin. Den svenska pressen rapporterar inte kring en enda incident rörande läktarvåld. Mats Olsson spekulerar i att detta kan bero på den amerikanska fotbollspubliken som enligt honom är "charmerande, förförande och oskuldsfull". De går på idrott för att roligt, inte för att slåss, och sprider inget av det "hat, illvilja eller ondska" som den europeiska fotbollspubliken och dess "slödder" för med sig.¹²¹ I en krönika i *DN* av professorn Sverker Sörlin förklaras avsaknaden av läktarvåld i USA av andra faktorer än amerikanarnas goda lynne. Han berättar om den historiska skillnaden mellan europeiska och amerikanska idrottsarenor där de förstnämnda ofta varit platser där politiska frustrationer kunnat levas ut på läktarplats. Fotbollen i Europa har traditionellt varit en arbetarsport medan idrott i USA snarare kan ses som ett kommersiellt skådespel för folk som inte själva deltar i samma samhälle.¹²²

Trots två relativt lugna mästerskap i rad är oron inför EM 1996 stor. Detta beror på en orsak – turneringen ska spelas i England, huliganismens hemland. *SvD* går ut hårt med rubriken "huliganerna laddar för fotbollskrig". Två före detta huliganer som intervjuas varnar för att "det kommer bli fruktansvärt" och "ett våldsamt blodbad".¹²³ Redan ett år tidigare hade samma tidning larmat om huliganen som ett hot mot EM i samband med stökigheter kring en engelsk kvalmatch. *SvD*-reportern Jan Majlard redogör för sina huliganupplevelser under en tågresa i England. Majlard och hans fotograf blir under resan hotade och slagna av sprit- och drogpåverkade huliganer. Han menar att det inte går att prata med dem eftersom våld och hot är deras enda språk.¹²⁴ Efter bråkigheterna under landskampen höjs också många röster, bland annat Lars-Åke Lagrells, för att EM ska flyttas från England då de engelska supportrarna beskrivs som "värre än djur".¹²⁵ Mats Olsson manar dock till lugn i *Expressen*. Han insisterar att den engelska polisen är mycket skicklig och effektiv när det kommer till att hantera

---

¹²⁰ "De säljer knark för att kunna åka till VM", *Aftonbladet*, 25/11 1993.

¹²¹ "Allt är möjligt – titta bara på USA", *Expressen*, 5/7 1994.

¹²² "Frånvaron av läktarvåld en synvilla", *Dagens Nyheter*, 12/7 1994.

¹²³ "Huliganerna laddar för fotbollskrig", *Svenska Dagbladet*, 7/6 1996.

¹²⁴ "Huliganen – hotet mot EM", *Svenska Dagbladet*, 17/2 1995.

¹²⁵ "Huliganerna stoppade matchen", *Dagens Nyheter*, 16/2 1995.

läktarvåld och att de endast är när de engelska fansen beger sig utomlands som de blir farliga. ”Fans” ska de förresten absolut inte kallas enligt Olsson, de är istället ”dårar”, ”idioter” eller ”fyllskallar”. ”Virrhjärnor” är politiker som Anna Lindh som inte insett vidden av huliganproblematiken.¹²⁶ I slutändan är det Olsson som får rätt, även denna turnering blir en lugn historia och det rapporteras inte kring några våldsamheter i svensk media.

Under VM i Frankrike 1998 exploderar till sist det som många menat har legat och bubblat under ytan. Märkligt nog skrivs det inte så många ”varningsartiklar” inför mästerskapet. Kanske har de tidigare lyckade turneringarna stillat pressens oro något. *Svenska Dagbladet* rapporterar om den franska polisens förberedelser för att ”göra livet surt för huliganer”. I artikeln märks ingen större ängslan kring en förestående ”huliganinvasion” utan det skrivs istället om att många av matchvärdarna är kvinnor eftersom de anses ha ”en lugnande effekt på den mest inbitne supportern”.¹²⁷ Bara två dagar senare kommer kallduschen – ”VM-staden ett slagfält i natt” går det att läsa i *Aftonbladet*. I Marseille hade engelska och tunisiska fans provocerat varandra vilket kulminerat i kravaller mellan engelsmännen och fransk polis. Omkring 30 personer skadades, däribland en engelsman som blivit knivskuren i halsen. Händelsen beskrivs i *Aftonbladet* som ”en skymf” och ”en skam för fotbollen”. Enligt tidningen ska huliganerna ha skyllt upploppen på ett svenskt tv-team som ville ha bra bilder på kravaller. Reportern Michael Karlsson påstår att huliganer har ett starkt hat mot journalister och att det är välkänt att de använder media som syndabock för att starta upplopp.¹²⁸ *SvD* tillägger att de engelska huliganerna dessutom ska ha attackerat tunisiska familjer med kvinnor och småbarn. De ”kraftigt berusade” engelsmännen ska ha slagit sönder allt i deras väg innan de gick till angrepp mot franska och nordafrikanska ungdomar.¹²⁹

Det är dock under ett möte mellan Tyskland och Jugoslavien som det smäller ordentligt. En fransk polis blir försatt i koma efter ha blivit slagen upprepade gånger mot huvudet med ett järnrör av en tysk supporter. Fransk polis meddelar att det inte rört sig om några ”vanliga supportrar” utan tyska nynazister som kommit för att bråka. Tyskland ställde sin plats i turne-

---

¹²⁶ ”Dessa huliganer är värre än djur”, *Expressen*, 16/2 1995.

¹²⁷ ”Livet ska vara surt för huliganer”, *Svenska Dagbladet*, 13/6 1998.

¹²⁸ ”VM-staden ett slagfält i natt”, *Aftonbladet*, 15/6 1998.

¹²⁹ ”Huliganer attackerade barn”, *Svenska Dagbladet*, 16/6 1998.

ringen till förfogande, men blev i slutändan kvar ändå.¹³⁰ I *Expressen* skriver Mats Olsson uppgivet att hatet är på väg att ta över sporten. Han går till angrepp mot politiker som han menar ”kört huvudet i sanden” och låtsats som problemen inte existerat.¹³¹ Olsson konstaterar att ”vansinnet gått för långt” och att Frankrike tappat kontrollen över VM.¹³² Mästerskapet summeras i samma tidning i september som turneringen där huliganerna tog tillbaka greppet om världsfotbollen. Något som förvånade både polis och allmänhet var att många av huliganerna inte var kända av polis sedan tidigare, utan hade respektabla jobb hemma. Här konstateras det att problemet kring huliganism när det kommer till klubb fotboll inte längre är lika stort i England, utan det är när det ska spelas landslagsmatcher som trubbel kan uppstå. En annan faktor tycks vara alkoholen. Många bråk ska ha ägt rum när sprit har varit inblandat, men långtifrån alla. De tyska fans som misshandlat den franska polisen ska exempelvis varit helt nyktra.¹³³

Månader innan EM-slutspelet i Holland och Belgien 2000 ska börja skakas den europeiska fotbollen av ett våldsdåd i Turkiet. Två engelska supportrar knivhuggs till döds i samband med en match mellan engelska Leeds United och turkiska Galatasaray i Istanbul. Dådet sprider en fruktan inför EM där säkerheten höjs. Utöver speciella gränskontroller och videoövervakning införs en kontroll av biljetthinnehavares eventuella förekommande i polisregister.¹³⁴ Det är *Svenska Dagbladet* som går i bräschen för rapporteringen kring huliganism inför slutspelet. Krönikören Sune Sylvén skriver att ”oron och olusten finns under ytan” trots att satsningen mot huliganismen är enorm. Han frågar sig hur länge samhället kan ”upprätthålla de demokratiska principerna” för att tämja supportervåldet.¹³⁵ Ola Billger skriver i samma tidning att polisen fruktar ”EM i huliganism” i två olika artiklar med tre dagars mellanrum. I den ena citeras holländsk polis med konstaterandet att ”det kommer bli bråk” och att svenska

---

¹³⁰ ”Tyskland erbjöd sig lämna VM”, *Svenska Dagbladet*, 23/6 1998.

¹³¹ ”Hatet tar aldrig slut”, *Expressen*, 23/6 1998.

¹³² ”Polishundar och tårgas, helikoptrar och sirener, en journalist svårt skadad, en polis i koma...”, *Expressen*, 22/6 1998.

¹³³ ”Bilderna vi inte vill se igen”, *Expressen*, 1/9 1998.

¹³⁴ ”Kuslig påminnelse om ligistproblemet”, *Svenska Dagbladet*, 7/4 2000.

¹³⁵ ”Oron finns under ytan”, *Svenska Dagbladet*, 8/6 2000.

pass tros hamnat i händerna på engelska huliganer och nazister.¹³⁶ I den andra fastslår han själv att det garanterat kommer bli slagsmål och att huliganer helst vill bli kallade för casuals (vilket är en subkultur populär bland brittiska firmor med ett starkt fokus på mode och märkeskläder). Billger hänvisar även till en rapport som hävdar att de engelska fansen är farligast och våldsammast, tätt följda av de tyska. De skandinaviska supportrarna är däremot rena arrangörsdrömmen.¹³⁷

I Charleroi drabbar just engelska och tyska supportrar samman och föremål regnar mellan de båda sektionerna och det är först när kravallpolis tar fram vattenkanonerna som bråkmakarna kan skingras. Enligt Billger hade dock "EM i huliganism" börjat redan en dag tidigare då en engelsk supporter knivskurits i Bryssel.¹³⁸ När England åker ut redan i gruppspelen är *Expressens* Mats Olsson lättad. Huliganerna är inte längre "slödder" utan istället "skickliga sabotörer", välklädda och välorganiserade med det tydliga målet att orsaka upplopp och förstörelse. Han anser att Uefa inte tagit sitt ansvar när det kommer till England utan bara vill tjäna så mycket pengar på EM som möjligt.¹³⁹ Resten av mästerskapet blir lugnt, om det beror på Englands uttag får förbli osagt. Ungefär ett halvår senare listar *Sportbladet* länderna med de värsta fotbollsfansen. I topp hamnar överraskande nog inte England utan istället Italien, följt av Turkiet och Holland medan England återfinns först på en fjärdeplats. Övriga länder på listan är Ungern, Grekland, Tjeckien, Tyskland, Belgien och Frankrike.¹⁴⁰

Under VM 90 i Italien märks ett stort fokus på att recensera polisens arbete med huliganerna. Det framgår som att det finns två olika sätt att se på det. Antingen anser man som Ronny Nygren att polisen brukat övervåld eller så väljer man som Mats Olsson att se mästerskapet som en slags lagens seger. Alldeles oavsett kan polisens massgripanden och betongviftande ses som exempel på den skärpta kontroll och hårdare straff som både Tsoukala och Radmann menat kan medfölja när huliganer avhumaniseras. Att så har varit fallet under denna tid är svårt att säga emot då exempelvis Mats Olsson upprepade gånger kallar dem för "kackerlac-

---

¹³⁶ "Det kommer bli bråk", *Svenska Dagbladet*, 6/6 2000.

¹³⁷ "Polisen fruktar EM i huliganism", *Svenska Dagbladet*, 9/6 2000.

¹³⁸ "400 fotbollshuliganer greps", *Svenska Dagbladet*, 18/6 2000.

¹³⁹ "England fick sitt straff...", *Expressen*, 21/6 2000.

¹⁴⁰ "Här finns Europas värsta huliganer", *Aftonbladet*, 12/1 2001.

kor”. Det är även svårt att argumentera mot Radmanns konstaterande om att medierna är oförmögna att ge en nyanserad bild av huliganismen.¹⁴¹ Under turneringen märks dock försök till detta med Ronny Nygrens artiklar om polisens omilda behandling av engelska supportrar. Detta förtas dessvärre något av att en annan skribent redan på nästa sida i samma tidning skriver om hur lugnt och städat mästerskapet har varit.

Efter ett till lugnt VM i USA 94 verkar det vara essentiellt att försöka förklara lugnet och de uteblivna våldsamheterna. Den populäraste förklaringen tycks vara den generella avsaknaden av läktarvåld i USA, även om inte alla skriver under på detta enhälligt. Mats Olsson menar att harmonin beror på amerikanarnas fridfulla sätt och Sverker Sörlin hävdar istället att det handlar om en annan sorts läktarkultur där arbetarklassen inte har varit lika framträdande. Två differerande synsätt som för tankarna till den uråldriga debatten om arv och miljö. Den så kallade Leicesterskolans idéer om huliganism kretsar mycket kring att söka efter svar med hjälp av sociologiska och historiska faktorer. Deras tankar om en arbetarklass som utvecklat sin egen moraliska standard vilket stärker det våldsamma beteendet återspeglas till viss del här när man försöker förklara den amerikanska fotbollspublikens “goda uppförande”.¹⁴² Andra anser att man därmed lägger för mycket fokus på klass och bakgrund i den typen av analyser. Oavsett ses USA i svensk media som ett föregångsland vars sätt att hantera publiken ses på med avund.

Inför EM 96 i England vill många se mästerskapet flyttat till en annan spelplats. Här verkar diskursen att återigen domineras av en tävlan kring vem som kan fördöma huliganerna allra hårdast. Något som kan liknas vid det som Mendel-Enk menar ägde rum efter det första huliganrelaterade dödsfallet i Sverige.¹⁴³ De refereras konstant till som olika sorters “djur” eller till och med “värre än djur”. Vilket är exempel på det förtal av supportrar och den absurda mediala retoriken som Marsh skrev om redan på 1970-talet.¹⁴⁴ Man fruktar främst de engelska huliganerna och tendensen tycks vara ju större fruktan, desto hårdare fördömanden. Detta illustrerar att det som Poulton menar när hon skriver om “den engelska sjukan” även verkar

---

¹⁴¹ Radmann, 2013, s.102-103.

¹⁴² Best, 2010, s.574-575.

¹⁴³ Mendel-Enk, 2005, s.11.

¹⁴⁴ Marsh, 1977, s.256-259.

gå att översätta till svenska journalister. Hon menar att brittisk press har målat upp huliganismen som ett engelskt problem trots att det snarare är ett världsfenomen, vilket även svensk media tycks göra här. Att Poulton har en poäng när hon argumenterar för att det saknas en vilja bland medierna att analysera läktarvåldet på djupet är inte svårt att se. Det är också tufft att motsäga hennes konstaterande om att pressen stigmatiserar supportrar och belägger dem med epitet som "tanklösa djur".¹⁴⁵

Då EM-turneringen ändå blir städad råder det ett stilla lugn inför VM i Frankrike 98. När det ur läktarsynpunkt blir det värsta mästerskapet på många år verkar medierapporteringen något förstummad och genomsyras av en känsla av chock och hopplöshet. Främst skyller man i media oroligheterna på oförberedda politiker och myndigheter. Det är värdnationen Frankrike som kritiseras hårdast, inte huliganerna, på grund av sin oförmåga att arrangera ett säkert och välplanerat mästerskap, trots att det inför turneringen inte gått att tyda någon större oro för stökigheter i medierna. Bråkigheterna under VM i Frankrike innebär början på slutet för den mediala bilden av den typiske huliganen. Man är förvånade när det visar sig att många av huliganerna inte var brottsbelagda sedan tidigare och hade väletablerade jobb hemma. Både Radmann och Poulton har vänt sig emot den stereotypa bilden av huliganen som lågutbildad och lågavlönad. Radmann menar att det är svårt att dra slutsatser kring huliganens klassbakgrund och att det likaväl kan röra sig om en arbetslös tonåring som en medelålders välbetald bankman.¹⁴⁶ Efter Världsmästerskapet 98 börjar även medierna att förhålla sig till denna mer tvetydiga bild.

Inför EM 2000 i Holland/Belgien är oron återigen påtaglig. Man fruktar ett slags "EM i huliganism" och kraven på skärpt kontroll höjs. UEFA med sin påstådda girighet får stå som syndabock för de bråk som sedermera bryter ut under slutspelet för att man tillåter England att överhuvudtaget delta. De ökade säkerhetsrutinerna som arrangörsländerna vidtog inför mästerskapet gör att de slipper undan den hårda kritik som Frankrike fick för sitt "misslyckande" två år tidigare. Andersson skriver att det redan under 1920-talet gick att se en korrelation mellan ett eskalerande våld och en mindre tolerant press.¹⁴⁷ Detta verkar gälla även un-

---

¹⁴⁵ Poulton, 2005, s.35-39.

¹⁴⁶ Radmann, 2015, s.73-74.

¹⁴⁷ Andersson, 2014, s.500-501.

der 2000-talet. *SvD:s* Sune Sylvén frågar sig hur länge samhället förväntas kunna upprätthålla de demokratiska principerna när man ska hantera huliganerna. Man skulle kunna argumentera att en del av den individuella friheten redan gått förlorad i och med införandet av videoövervakning och övrig kontroll av biljettingehavare. Nu har även huliganerna hunnit organisera sig, vilket Green konstaterat i sin rapport.¹⁴⁸ Firmor med uttalad våldsideologi är nu en del av huliganlandskapet och det märks i den mediala retoriken. Mats Olsson, kanske den skribent som varit allra mest frikostig i sin beskrivning av huliganer som ett samhällets slödder, “det lägsta av lägsta”, talar nu istället om dem som “skickliga sabotörer” med tydliga mål om att sprida upplopp och förödelse.

Under mästerskapen ser vi prov på mycket av det vilket Brännberg kallar för revir-huliganism. Man står upp för sina klubb färger, i det här fallet sitt lands flagga, och slåss för den.¹⁴⁹ Det går även att skönja lite av den fjärde av Brännbergs kategorier som benämns som frustrations-huliganism. Framförallt engelska supportrar behandlas illa av polis och uppför sig därför illa. Problemet med denna kategori är lite hönan och ägget. Är det polisen våldsamma för att huliganerna är det eller är huliganerna våldsamma för att polisen är det?¹⁵⁰ Något tydligare är det skifte som äger rum från de första mästerskapen till de sista. Där går det att tyda en förskjutning där huliganismen, åtminstone i medias ögon, övergår till en mer organiserad form, den kategori som Brännberg nämner som just organiserad huliganism.¹⁵¹ Huruvida den faktiskt existerar när det kommer till landslagsfotboll är inte helt klarlagt – de organiserade firmorna brukar främst hålla sig till klubbblagsfotboll – men bland medierna är man åtminstone övertygade om att även landslagens supportrar nu börjat organisera sig.

Tabell över genomförda sökningar mellan 1 januari 1990 och 1 augusti 2002.

---

¹⁴⁸ Green, 2009, s.51-52.

¹⁴⁹ Brännberg, 2010, s.64.

¹⁵⁰ Brännberg, 2010, s.65-66.

¹⁵¹ Brännberg, 2010, s.69-70.

Sökord: "Huliganism"	Antal artiklar:	Sökord: "Läktarvåld"	Antal artiklar
SvD:	117		96
DN:	88		98
Expressen:	71		73
Aftonbladet:	69		61

Tabell 1: Sammanställning av undersökta artiklar mellan 1 januari 1990 - 1 augusti 2002

4. Slutdiskussion

Den svenska pressens rapportering kring huliganism har, vilket Radmann även påpekar, sett olika ut mellan olika tidsperioder.¹⁵² Under början av 1990-talet skrivs det inte särskilt mycket om huliganer till en början, men allt eftersom den generella sportbevakningen ökar med åren gör även intresset för fotbollsvåldet det också. Rapporteringen kring EM 92 i Sverige innehåller spår av både den "moralpanik" som Tsoukola nämner¹⁵³ och den xenofobi som Poulton skriver om.¹⁵⁴ Rädslan för den utländske huliganen som kommer hit och förstör visar sig vara kraftigt överdriven. Det är istället de inhemska huliganerna som skapar störst bekymmer och senare åsamkar medias vrede. De kallas konstant för "djur", "drägg" och "slödder" och den svenska pressen under 1990-talet står inte långt ifrån sina brittiska kollegor från 1970-talet i sina beskrivningar av stökiga fotbollssupportrar. Den här typen av löjliga och kränkande formuleringar, som Peter Marsh menar att det rör sig om,¹⁵⁵ verkar leva kvar i allra högsta grad under den här perioden. Det är inte helt enkelt att urskilja någon större diskrepans i de olika tidningarnas rapportering. Rob Steen menade högerpress i England försökt demonisera arbetarklassen och liberal media är generaliserande och sensationell.¹⁵⁶ En bild

¹⁵² Radmann, 2015, s.19.

¹⁵³ Tsoukala, 2011, s.605-606.

¹⁵⁴ Poulton, 2005, s.35-39.

¹⁵⁵ Marsh, 1977, s.256-259.

¹⁵⁶ Steen, 2015, s.275-278.

som det är svårt att hålla med om helt när det gäller den svenska pressen. Om någon tidning bidragit till att demonisera arbetarklassen under den här tiden är det snarast *Aftonbladet* vars "guide för att bli huligan" kan framstå som väldigt nedsättande för den gruppen. I samma tidning skriver man också om supportrar som behandlas illa av polis och att man inte bör förbjuda hejarramsor. Intressant nog går det inte att tyda några jättestora skillnader mellan den svenska pressen under 1990-talet och den brittiska mediakår som enligt Dunning, Murphy och Williams växte fram under 1950-talet när det kommer till rapportering kring huliganism. Båda kan anses vara sensationellt lagda med en tendens att blåsa upp små incidenter till stora katastrofer.¹⁵⁷

Det är inte en särskilt nyanserad bild av huliganism som pressen förmedlar, något som Radmann också konstaterat.¹⁵⁸ För varje positiv rad kan man finna tio negativa sidor med artiklar om farlig huliganen är och det går inte att säga vilken tidning det kommer ifrån. *SvD* är precis lika sensationella i sin rapportering som *Expressen*. Ska man ändå försöka peka på vissa skillnader skulle man kunna hävda att det är *Expressen* och *Svenska Dagbladet* går allra främst i ledet när kommer till att fördöma huliganismen. Båda tidningarna har varsin krönikor som uttalar sig om fenomenet varje gång en läktarskandal sker, vilket de andra tidningarna saknar. Ett bekymmer kring huliganismen som tycks vara unikt för den svenska pressen är den stora oron för den kostnad som det medför. Notans storlek för EM på hemmaplan nämns flertal gånger, men dess relevans avtar när mästerskapen spelas på annat håll och verkar endast vara ett problem när det är svenska skattebetalare som står för den. Att det är hårdare tag och skärpt kontroll som det råder konsensus om när det kommer till lösningar på huliganproblematiken råder det inget tvivel om. Att man vill "göra som i England" är en populär uppfattning där exempelvis ståplats avskaffats och videobevakning införts. Sportjournalister som problematiserar kring dessa metoder hör inte till vanligheterna. I *SvD* är det litteraturkritikern Mats Gellerfeldt som varnar för vilka konsekvenser detta kan innebära för exempelvis arbetarklassen. En populär teori inom journalistiken kallas dagordningsteorin och handlar om att det är media som bestämmer vilka frågor som ska prioriteras. När medierna väljer att ge ett så pass stort utrymme till ett så pass litet problem som huliganismen faktiskt är riskerar andra,

---

¹⁵⁷ Dunning, Murphy & Williams, 1988, s.247.

¹⁵⁸ Radmann, 2013, s.102-103.

viktigare frågor att glömmas bort. Stuart Hall var inne på detta redan under 1970-talet när han menade att media porträtterar huliganismen som ett stort problem och att det växer som en konsekvens av detta.¹⁵⁹ Efter EM i Sverige försökte Jan Majlard att skifta fokus från huliganismen till något som han uppfattade som ett verkligt samhällsproblem: den växande rasismen. Något som dock verkade falla för döva öron bland övriga kollegor i hans kår.

Det är tämligen uppenbart huliganismbegreppets innebörd skiftar kraftigt mellan de första studerade årtiondena och de sista. Under 1970- och 1980-tal är en huligan i svensk media inte främst en arg fotbollssupporter som gillar att slåss, utan istället snarare en östeuropeisk dissident. Oliktänkande sovjetiska kvinnor och nöjesflygande västtyska piloter är huliganerna under den här tiden. Inte är det heller ovanligt att dömas till fängelse för "huliganism" under den här tiden. Exakt vad det innebär är något oklart, men det verkar kunna innehålla allt ifrån nämnda flygningar (vilket sovjeterna uppfattade som spioneri) till hängande av mer eller mindre regimkritiska banderoller. Koselleck skriver om hur ju mer allmänt ett begrepp blir desto fler kan göra anspråk på det och oenighet kring hur det bör tolkas kan uppstå.¹⁶⁰ Här går det att tala om huliganism som ett vida brett och allmänt begrepp där dess innehåll fylls på från olika håll. Från ena hållet börjar det förstås som slagskämpande fotbollsfans, men från det flesta andra håll handlar det fortfarande om något helt annat. Den breda definitionen gör de svårt att bestämma vad begreppet ska innefatta. Det går att fråga sig om det verkligen är huliganism att tända bengaliska eldar och sjunga fula läktarramsor. Brännberg konstaterade att huliganism använts i massmedia som ett samlingsbegrepp för att beskriva allt idrottsrelaterat våld, vilket vi även se prov på här.¹⁶¹

I tävlan om vilket dess enda politiskt sanna tolkning är får nog dissidentspåret ses som vinnare under 1970- och 1980-talet. Detta kan även fungera som exempel på det som Kulick varnat för när det gäller användning av historiska begrepp.¹⁶² Hade man försökt studera fotbollshuliganism i svensk press under den här tiden hade det varit vanskligt att använda sig av just begreppet "huliganism" eftersom det mestadels har en helt annan betydelse. Begreppsanvän-

---

¹⁵⁹ Hall, 1978, s.28-30.

¹⁶⁰ Koselleck, 2004, s.161-162.

¹⁶¹ Brännberg, 2010, s.56-59.

¹⁶² Kulick, 1997, s.225-227.

dandet försvåras även ytterligare av att de så kallade "huliganerna" inte alltid ser sig själva som huliganer utan snarare som antingen "gentlemän" som Radmann menar¹⁶³, eller som "casuals" som Billger skriver.¹⁶⁴ Att begreppet "huliganism" förändras mellan det olika mästerskapsturneringarna är också tydligt. Poulton menar att detta beror på att journalisterna har svårt att förhålla sig till faktumet att huliganen kan vara "en av dem" och därför hellre förhåller sig till bekväma stereotyper.¹⁶⁵ I början av årtiondet är huliganerna tanklösa djur med samma hjärnkapacitet som en insekt. I slutet förändras bilden och huliganerna är istället "skickliga" och "organiserade". Den gemensamma nämnaren är att de alltid är farliga, vilket går i linje med Marshs konstaterande om att det är naivt att tro att journalistiken ska förändra sin rapportering kring ämnet.¹⁶⁶

För vidare forskning skulle det kunna vara intressant att titta bortom 1990-talet. Att studera tiden efteråt, exempelvis de eventuella konsekvenserna av Deogans död och se om medielandskapet förändras något efter det. Det skulle även kunna vara spännande att titta längre bak än så. Tidsperioden där Anderssons bok slutar 1950 fram till 1990-talets början är fortsatt tämligen otrampad mark ur ett svenskt huliganperspektiv. Vill man däremot fortsatt hålla sig till samma årtionde skulle det kunna vara intresseväckande att pröva huliganismen med en annan infallsvinkel än en presstudie. Man skulle kanske kunna undersöka de olika fotbollsklubbarnas och fotbollsförbundets register för att se vad de tänkte om huliganerna.

Käll- och litteraturlista

Tryckta källor

Kungliga bibliotekets digitala tidningar:

Aftonbladet, "Slå oss inte, slå oss inte", 17/6 1990.

Aftonbladet, "En svensk-skotsk segerfest för fotbollen", 17/6 1990.

---

¹⁶³ Radmann, 2015, s.76-78.

¹⁶⁴ "Polisen fruktar EM i huliganism", *Svenska Dagbladet*, 9/6 2000.

¹⁶⁵ Poulton, 2005, s.27-28.

¹⁶⁶ Marsh, 1977, s.256-259.

- Aftonbladet*, "Bilderna vi helst glömmer", 9/7 1990.
- Aftonbladet*, "22 år, kriminell – och våldsam", 29/4 1992.
- Aftonbladet*, "De jävlarna har stulit vår sport", 29/4 1992.
- Aftonbladet*, "Så blir du en äkta huligan", 22/5 1992.
- Aftonbladet*, "Skål – nu har festen börjat", 10/6 1992.
- Aftonbladet*, "De säljer knark för att kunna åka till VM", 25/11 1993.
- Aftonbladet*, "Ni har uppmuntrat huliganerna", 31/10 1995.
- Aftonbladet*, "Knarket sprids bland klackarna", 18/4 1996.
- Aftonbladet*, "Sjunger du fel blåser domarn", 24/4 1997.
- Aftonbladet*, "VM-staden ett slagfält i natt", 15/6 1998.
- Aftonbladet*, "Här finns Europas värsta huliganer", 12/1 2001.
- Dagens Nyheter*, "Watford – trivselklubben", 3/11 1987.
- Dagens Nyheter*, "Städat VM får polisberöm", 15/6 1990.
- Dagens Nyheter*, "Polis åtalas för massgripande", 29/6 1991.
- Dagens Nyheter*, "Frånvaron av läktarvåld en synvilla", 12/7 1994.
- Dagens Nyheter*, "Huliganerna stoppade matchen", 16/2 1995.
- Dagens Nyheter*, "Ta bort rötäggen en gång för alla", 2/11 1995.
- Dagens Nyheter*, "Dessa kriminella idioter", 28/8 1996.
- Dagens Nyheter*, "Djurgården bryter med fansen", 29/8 1996.
- Dagens Nyheter*, "Jag har aldrig mått så dåligt", 7/9 1996.
- Dagens Nyheter*, "Asplund leder Blue Saints", 11/9 1996.
- Dagens Nyheter*, "Englands väg väl värd att följa", 21/11 1996.
- Expressen*, "Döda och lemlästade", 30/5 1985.

Expressen, "Kulan i luften!", 8/6 1990.

Expressen, "Jag är mer rädd en midsommarafton i Hedemora än på en fotbollsmatch", 6/7 1990.

Expressen, "Spärra in de svenska idioterna – det räcker", 17/6 1991.

Expressen, "Snart är de här", 21/11 1991.

Expressen, "Olsson har rätt", 29/4 1992.

Expressen, "Goodbye, huliganer", 18/6 1992.

Expressen, "Allt är möjligt – titta bara på USA", 5/7 1994.

Expressen, "Dessa huliganer är värre än djur", 16/2 1995.

Expressen, "Domaren dömde fel", 29/10 1995.

Expressen, "Vi får aldrig ge vika för våldet", 10/11 1995.

Expressen, "Ingen rubrik", 21/4 1996.

Expressen, "Nu får det vara nog", 29/4 1996.

Expressen, "Olympia blev ett brinnande inferno", 20/11 1996.

Expressen, "Rubrikerna vi skulle slippa...", 21/11 1996.

Expressen, "Polishundar och tårgas, helikoptrar och sirener, en journalist svårt skadad, en polis i koma...", 22/6 1998.

Expressen, "Hatet tar aldrig slut", 23/6 1998.

Expressen, "Bilderna vi inte vill se igen", 1/9 1998.

Expressen, "England fick sitt straff...", 21/6 2000.

Svenska Dagbladet, "Villkorlig dom för huliganism", 27/6 1978.

Svenska Dagbladet, "Rättegången mot Rust i Moskva", 4/9 1987.

Svenska Dagbladet, "Rust dömd för uppsåtlig huliganism", 5/9 1987.

Svenska Dagbladet, "Är fotbollen mogen för sophögen?", 23/4 1989.

Svenska Dagbladet, ”Huliganen – hotet mot EM”, 17/2 1995.

Svenska Dagbladet, ”Fotbollsbasen tror på fest utan bråk“, 20/5 1992.

Svenska Dagbladet, ”Dräggen har fått styra för mycket på våra läktare”, 14/12 1995.

Svenska Dagbladet, ”Huliganernas förvandling”, 28/12 1992.

Svenska Dagbladet, ”Fotbollshuliganer och proffstyckare”, 10/11 1995.

Svenska Dagbladet, ”Huliganer nekas inträde”, 31/1 1996.

Svenska Dagbladet, ”Supporterkultur: Ishockey och fotboll kräver ett visst språk”, 9/2 1996.

Svenska Dagbladet, ”Huliganerna laddar för fotbollskrig”, 7/6 1996.

Svenska Dagbladet, ”Livet ska vara surt för huliganer”, 13/6 1998.

Svenska Dagbladet, ”Huliganer attackerade barn”, 16/6 1998.

Svenska Dagbladet, ”Tyskland erbjöd sig lämna VM”, 23/6 1998.

Svenska Dagbladet, ”Kuslig påminnelse om ligistproblemet”, 7/4 2000.

Svenska Dagbladet, ”Det kommer bli bråk”, 6/6 2000.

Svenska Dagbladet, ”Oron finns under ytan”, 8/6 2000.

Svenska Dagbladet, ”Polisen fruktar EM i huliganism”, 9/6 2000.

Svenska Dagbladet, ”400 fotbollshuliganer greps”, 18/6 2000.

Litteratur:

Ahlberg, J, *Vilka står för läktarvåldet?*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 1985.

Andersson, T, *Kung Fotboll: Den svenska fotbollens kulturella historia från 1800-talets slut till 1950*, Malmö: Arx Förlag, 2014.

Asplund, P, *Våldsamma teorier – därför slåss killar i klubbarnas namn*, Stockholm: Hjalmarsson & Högberg Bokförlag, 2013.

Best, S, "The Leicester School of Football Hooliganism: an evaluation", *Soccer & Society*, Vol. 11, No. 5, 2010.

Brännberg, T, *Fotboll och hooliganism i Skandinavien*, Lund: Bokförlaget Idrottsforum, 2010.

Buford, B, *Bland hooliganerna*, London: Secker & Warburg, 1990.

Dunning, E, Murphy, P, & Williams, J, *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1988.

Green, A, *Fotboll och Hooliganism: Utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*, Stockholm: Kriminologiska institutet, 2009.

Gustavsson, M, & Svansström, Y, *Metod: Guide för historiska studier*, Lund: Studentlitteratur, 2018.

Hall, S, "The treatment of "football hooliganism" in the press", *Football Hooliganism: The Wider Context*, London: Inter Action-Imprint, 1978.

Koselleck, R, *Erfarenhet, tid och historia: Om historiska tiders semantik*, Uddevalla: Bokförlaget Daidalos, 2004.

Kulick, D, "Är måsar lesbiska? Om biologins relevans för mänskligt beteende", *Res publica*: Göteborg, Nr. 35/36, 1997.

Marsh, P, E, "Football Hooliganism: Fact of Fiction?", *British Journal of Law and Society*, Vol. 4, No. 2, 1977.

Mendel-Enk, S, *Med uppenbar känsla för stil*, Stockholm: Bokförlaget Atlas, 2005.

Poulton, E, "English Media Representation of Football-related Disorder: 'Brutal, Short-hand and Simplifying'?", *Sport in Society*, Vol. 8, No. 1, 2005.

Radmann, A, "Att äga en (hooligan-)berättelse: Mediers konstruktion av fotbollsvåld", *Scandinavian Sports Studies Forum*, Volume Three, 2012.

Radmann, A, *Idrottsvåldets karaktär: En forsknings- och kunskapsinventering*, Malmö: Fritzers, 2012.

Radmann, A, *Det svenska firmalandskapet*, Malmö: Fritzes, 2013.

Radmann, A, *Huliganlandskapet: Medier, våld och maskulinitet*, Malmö: Malmö högskola, 2013.

Radmann, A, *Vad är huliganism?*, Malmö: Arx Förlag, 2015.

Steen, R, "Sensationalists United? Football hooliganism in the English press", *Sport in Society*, Vol. 19, No. 2, 2015.

Tsoukala, A, "Timing 'dangerousness': football crowd disorder in the Italian and Greek press", *Sport in Society*, Vol. 14, No. 5, 2011.

Ågren, M, "Synlighet, vikt, trovärdighet – och självkritik. Några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning" – *Historisk Tidskrift*, 125:2, 2005.

Övriga källor:

Länk: <https://soccer.nbcsports.com/2014/04/11/how-the-hillsborough-disaster-altered-the-modern-era-in-england/>

Bild: www.casualultra.com